

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

82 J

- 67

№

4

ԲՐԶԵՐ ԱՏՈՒԻ

գրքի Ա. Մարտիրոսի

Մտախոսութիւն երկար անկարգ

հայրազանգի

NON SOLUM ARMIS
Օր. արդ. հարկանմանի

Եւսեփ Կոչ ճանաչելով

18

80

4
1007

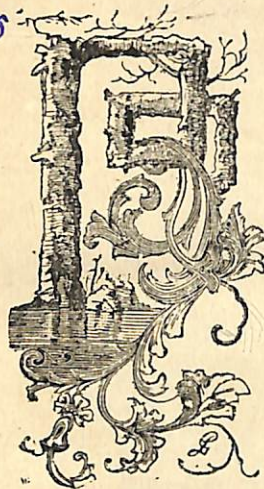
30 MAY 2011

«ԹԻՖԼԻՍԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԳԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ»

82 Տ

Բ-67

ԲԻԶԷՐ ՍՏՕՈՒ

ՈՎՄԱՍ ԵՂԲՕՐ ՏՆԱԿԸ

ՓՈՒ. Տ. ՊԱԼՄԵՐԻ

Թարգ. Օր. Ն. Տէր—Մարկոսեանցի:

ԹԻՖԼԻՍ

Յովհաննէս Մարտիրոսեանցի Տպարանում:

1880

1002
ԵԵԿԳ
2001

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 1-го апрѣля 1880 года.

ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԱՒՕՏ

որ, նոր համբաւ, գոչեց մի տասնամեայ տղայ, արագութեամբ բաց անելով մանկանոցի դուռը, որտեղ նստած էին նրանից մի փոքր աւելի հասակաւոր աղջիկներ և պարապում էին դասերով:

— Լսի՛ր, Եղուարդ, ասաց Սօֆիան, աչքերը չբարձրացնելով տետրակից, — եթէ դու այսօր էլ գալիս ես մեր պարապմունքը խանդարելու...

— Ու պատմելու քո զանազան անտեղի չարութիւնների մասին, կորեց Սօֆիայի խօսքը Հեղինէն, — ես քեզ առաջուց ասում եմ, որ ստիպուած կլինենք գանգատուել մեր մօրը:

— Անպատճառ, վրարերեց Սօֆիան, երեսը դէպի Եղուարդը դարձնելով:

— Բաւակա՛ն է, մոռացէ՛ք, խնդրեմ, իմ առաջուայ յիմարութիւնները. ես հիմայ եկել եմ ձեզ մի հետաքրքիր լուր յայտնելու:

— Իրա՞ն, հարցրեց Սօֆիան հետաքրքրութիւնը շարժուած:

— Եւ որի համար, ես համոզուած եմ, դուք երկուսդ էլ շնորհակալ կ'լինէք ինձանից. յայտնելու լուրս «Թովմաս եղբօր տնակի» մասին է:

— Թովմաս եղբօր տնակի մասի՞ն, ուրախաձայն բացականչեցին աղջիկները միաբերան:

— Այո՛, մայրիկն ասաց ինձ, որ ստացել է վերջապէս այն գեղեցիկ գիրքը, որի մասին ամենքն այնքան խօսում են և որը ամենքը կ'ամենում են կարգալ:

— Այսպիսի ուրախալի լուր յայտնելու համար դու արժանի ես, որ մենք երկուսս էլ համբուրենք քեզ, ասացին քոյրերը միաձայն:

Այդ միջոցին մտաւ մանկանոցը տիկին Պալմէրը:

— Շատ լաւ, որդիք, ես շատ ուրախ եմ, որ միշտ սիրով էք միմեանց հետ վարվում:

— Մայրիկ, եզուարդը մեզ ասաց, որ դուք ստացել էք «Թովմաս եղբօր տնակի» վերնագրով գիրքը, որը շարադրել է տիկին Ստուս:

— Այո՛, որդիք, և բերել եմ ձեզ մօտ, որ խկոյն սկսենք կարգալ: Առաջ պէտք է կարդանք այն նամակը, որ այն խելօք և բարի կ'լինը իւր ձեռքով գրել է Անգլիայի և Ամերիկայի մանուկներին:

— Ո՛հ, կարգացէ՛ք այն նամակը, սիրելի մայրիկ, աղաղակեցին եզուարդն և երկու քոյրերը միասին:

Ահա նամակը՝

«Սիրելի մանուկներ Անգլիայի և Ամերիկայի, իմ լաւ բարեկամներիցս մէկը շարադրեց ձեր մանուկ հասակի համար «Թովմաս

եղբօր տնակը» վերնագրով գիրքը և ինձ խնդրեց, որ մի քանի խօսք ասեմ իբրև յառաջաբան այս գրքի մասին:

«Վաշխատեմ պատմել ձեզ, թէ ինչ կերպով լոյս տեսաւ այս գիրքը:

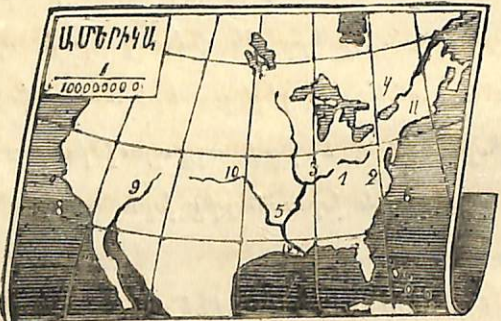
«Շատ առաջ, երբ դեռ մի խօսք անգամ չէր գրուած «Թովմաս եղբօր տնակի» մասին, այդ անցքը պատմել էին մի խումբ երեխաների, յետոյ այդ բերանացի պատմութիւնը հեղինակը գրել էր թղթի վերայ: Դորա համար «Թովմաս եղբօր տնակը» իրաւամբ մանուկներին է պատկանում:

«Փոքրիկ Նւային քրիստոնեայ աղջկայ պատկեր եմ ներկայացրել. օրինակ արէք նորանից կարեկից լինել ձեր մերձաւորներին, առաւել ևս թշուառներին ու չքաւորներին. սովորեցէք նորանից խօսել ամենի հետ հեղութեամբ. բարութիւն արէք, որչափ ներում են ձեր ոյժերը: Նւան ձեզ շատ բարի ու սիրելի կերեայ, բայց կար երբեմն մի կրեխայ, որը սրանից էլ բարի էր. նա մեր Փրկիչն էր, որին մենք պաշտուս ենք և որը երեխայի նման պարզ ու անարատ սիրտ ունէր: Նա այժմ նստած է Հօր Աստուծոյ աջ կողմը և միշտ միտն է բերում, որ ինքն էլ երբեմն մանուկ էր և որ հասակ առած ժամանակ ասում էր. «Մի՛ արգելէք երեխաներին զալ ինձ մօտ, որովհետև այդպիսիներին է երկնքի արքայութիւնը»: Տա՛յ Աստուած, որ դուք էլ, նորա սէրից և խրատներից խրախուսուած, լինէք բարի, հեզ և մաքուր:»

— Ո՛հ, սիրելի մայրիկ, մանուկների մասին այնքան բան է ասուած, որ մեր հետաքրքրութիւնը աւելի շարժվում է և ուզում ենք, որքան կարելի է շուտ կարգալ այդ գիրքը:

ՏԻՎԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Կարգալուցս առաջ ես մի քանի խօսք կ'ասեմ

Ամերիկայի մասին, ուր պատահում է այս անցքը: Ամերիկան գտաւ Քրիստափօր Կոլումբոսը 1492 թուականին Իզաբելլա թագուհու օգնութեամբ, որը համոզեց իւր ամուսին Ֆրիդրիկոսին օգնել յիշեալ հռչակաւոր ծովագնացին: 1497 թուականին Ֆլորենտինացի Ամերիկո Վեսպուչին գնաց այդ նոր գտած երկիրը և պնդում էր, որ ինքը գտաւ, և իւր անունով կոչեց այդ հարուստ աշխարհի մի մասը Արևելեան Հնդկաստան կամ Վեստինդիա: Կենտուկկին, ուր մեր պատմութեան սկզբում գտնում ենք Քովմասին, մի նահանգ է, որ կախումն ունի Վիրջինիա գաւառից և արևմտեան կողմից սահմանափակուած է Օհիօ գետով: Կանադա, որի մասին նոյնպէս կ' յիշուի, հիւսիսային կողմում մի ընդարձակ երկիր է: Նորա գտնուելուց հարիւր տարի յետոյ, Ֆրանսիացիք սկսեցին գաղթել այնտեղ մշտական բնակութեան համար: Հենրիկոս IV մեծը այնտեղ գաղթականներ ուղարկեց: 1763 թուականին եղած դաշնագրութիւնից յետոյ Կանադան Անգլիային արուեցաւ: Սրանից յետոյ սկսում եմ Քովմաս եզրը տնակա-ի պատմութիւնը:

1 Կենտուկկի, 2 Վերջինիա, 3 Օհիօ, 4 Կանադա, 5 Մետսիսպի, 6 Ատլանտեան օվկիանոս, 7 Մեքսիկայի ծոց, 8 Մեծ օվկիանոս, 9 Կոլորադօ, 10 Միսսուրի, 11 Վերմօնտ, 12 Նոր Օրլէան:

ՔՈՎՄԱՍ ԵՂՔՈՐ
ՏՆԱԿԸ

ովմաս եղբայրը բնակվում էր Կենտուկկիի մէջ: Նորա տէրը՝ Նելքին, շատ ազնիւ մարդ էր. բայց վերջը, ինչպէս կտեսնէք, շատ պարտքերի պատճառով ստիպվում է ծախել Քովմասին պարտքերը վճարելու համար: Ահա Քովմաս եղբօր տնակը: Սա մի փոքր փայտեայ շինութիւն է: Մտնենք ներսը: Նորա կին Քլոյէն ընթրիք է պատրաստում բարի Քովմասի համար. զլուխը փաթաթած ունի լայն ու նախշուն թաշկինակով, որի տակից պսպղում է նորա կոլոր դէմքը, որ կարելի է կարծել, թէ նա երեսին էլ իւր կարկանդակի նման ձուի սպիտակուց է քսել: Նորա փայլուն և ուրախ դէմքի վերայ երբեմն երբեմն պարծենկոտութիւն է նշմարվում, որ բնական է մի կնոջ, որ մի քանի վերստ հեռու սեղերում հռչակաւոր խոհարար էր համարվում:

Տնակի մի անկիւնում, վառարանի դիմացը, դրած էր մի ծուռը

սեղան, որի վերայ գոյնզգոյն ամաններ էին շարուած ընթրիքի համար: Սեղանի մօտ նստած է Թովմաս եղբայրը՝ մեր պատմութեան հերոսը ու պարօն Շելլիի ամենալաւ բաները:

Թովմաս եղբայրը բարձրահասակ տղամարդ է, կտրիճ, լայն կուրծքով: Նորա դէմքը սև է ու փայլուն, նորա կոյր ու ազգու երեսի գծագրութիւնը վկայում է նորա հաստատ բնաւորութիւնը, բարեսրտութիւնն ու առողջ խելքը:

Նայեցէք, որպիսի ուշադրութեամբ սեղանի մօտը նստած, քարտախտակը առաջը դրած, աշխատում է տառերի ձևերը գրել: Նորա մօտ կանգնած է իր տիրոջ որդին, որը հագիւ 13 տարեկան էր և ուղղում էր նորա սխալները:—Այդպէս չէ, Թովմաս եղբայր, ասում էր շտապով տղան, տեսնելով, որ իւր ծեր աշակերտը ց տառի պոչը հակառակ կողմն է գրում, — դու ց տառի տեղ զ ես գրում:

Յարգանքով ընդունելով իւր երիտասարդ ուսուցչի նկատողութիւնները, Թովմասը մի քանի ց և զ տառերի օրինակներ գրեց նորա համար: Նա հասկացաւ այս երկու տառերի մէջ եղած զանազանութիւնը, և իւր կոշտ ձեռքերով վերցնելով քարեգրիչը, շարունակեց գրել, ու մի քանի ց տառ գծագրելուց յետոյ ուրախութեամբ գոչեց.

—Պարօն Գէորգ, ես լաւ գրեցի, այնպէս չէ՞:

—Դէ՛, Քլոյէ, ես քաղցեցայ, — շուտով կեփուի կարկանդակը:

—Կեփուի՞: դեռ ո՛չ, պարօն Գէորգ, դեռ նոր է սկսում կարմրել Վերջապէս Գէորգը նստեց Թովմաս եղբոր հետ ընթրիք անելու: Յետոյ Քլոյէն բաւական կարկանդակներ եփելուց և զեղեցիկ սիւնի նման զարսեղուց յետոյ՝ նստեցրեց իւր ծնկների վերայ իւր փոքրիկ աղջկան, որ դեռ խանձարուրի մէջն էր, ու սկսեց

նորա բերանը կարկանդակներ կոխել, իսկ յետոյ իրան էլ չմոռացաւ:

Այդ ժամանակ միւս երկու եղբայրները, Պետրոսն ու Մովսէսը, թաւալվում էին սեղանի տակ իրանց բաժին կարկանդակը ձեռքերին, միմեանց կչմտում էին, և երբեմն փոքրիկ քրոջ ոտքերիցը ծածուկ քաշքշում էին: Երբ ընթրիքը վերջացրին, Թովմասը նստեցրեց իւր ուսի վերայ փոքրիկ աղջկան ու սկսեց թռչկոտալ: Գէորգն էլ թաշկինակը ձեռքին խաղացնում էր, իսկ Պետրոսն ու Մովսէսը, սրանց շուրջը թռչկոտելով, միթմրթում էին արջի քոթոթների նման: Այսպէս շարունակում էին խաղալ, մինչև որ ամենքը լաւ յոգնեցան:

—Պլուխս առաքում է ձեր աղաղակից, ասաց Քլոյէն. — կարծեմ վերջացրիք արդէն ձեր կատակները, որովհետև այսօր մենք ժողով ունենք, *) Հագիւ թէ վերջին խօսքերը ասաց Քլոյէն և ահա մտան անակը Շելլիի գերիները՝ — ծերեր, պատանիներ, հասակաւոր ու երիտասարդ կանայք և աղջիկներ: Նոքա առաջ աղօթք արին, յետոյ երգեցին, որովհետև նեղրները երաժշտութիւն շատ են սիրում և իրանց շարագրած երգերն ունեն, որոնց շարականների ձև էին տուել: Նրանք երգում էին «Յրկնային Նրուսաղէմի» վրայ և ազատութեան միակ երկրի՝ — Քանանացոց երկրի մասին, որտեղ մրտնելը իւրաքանչիւր նեղրի ջերմ փափագն է: Նոքա այս շարականները անկեղծ սրտով էին երգում: մի քանիսը ուրախութիւնից լաց էին լինում, միւսները ծիծաղում ու միմեանց ձեռքերը սեղմում էին:

Երգերից ու աղօթքներից յետոյ նեղրները հաւաքուեցան Գէոր-

*) Թովմասի տանը շաբաթը մի անգամ ժողով էր լինում:

գը շուրջը և խնդրեցին նորան, որ մի փոքր ժամանակ էլ մնայ իրանց մօտ ու մի բան կարդայ: Գէորգը կարդաց Յայտնութեան գրքի վերջին գլուխը: Գէորգը որ իւր մօրից խելացի ու լաւ կրթութիւն էր ստացել, մանաւանդ կրօնի մէջ, նրանց չհասկացած տեղերը բացատրում էր: Նորա մեկնութիւններով բոլոր ունկնդիրները շատ գոհ մնացին, ասելով. «Իրաւ, զարմանալի պարզ է բացատրում Գէորգը. քարոզիչն անգամ նորա նման չէր կարող մեկնութիւն տալ:» Յետոյ թովմաս եղբայրը մի քանի աղօթքներ կարդաց այլերին աստիճանի լաւ», ինչպէս նեգրներից մէկն ասաց, որովհետեւ Աստուծոյ փառաբանելու ժամանակ նորա հոգին լրջում էր մի առանձին զգացմունքով:

Երբ թովմասը կարդում էր աղօթքներ, նեգրներից մի քանիսը երբեմն ձայնակից էին լինում նորան, որովհետեւ կրօնի վերաբերութեամբ նորան պատրիարք էին համարում: Այս ժողովները շարունակվում էին մինչև կէս գիշերը: Վերջապէս ցրուեցան ամենքը և իւրաքանչիւր նեգր քաշուեց իւր խրճիթը: Թովմաս եղբայրը նրանց գնալուց յետոյ տակաւին կարդում էր Սուրբ գիրքը և նորա մօտ նստած էին Քլոյէն ու երեխաները: Յանկարծ մէկը թխկթխկացրեց նրանց պատուհանը: Այս թխկոցը լսածին պէս, ամենքը շփոթուած վերթռան և վազեցին դուռը բանալու: Բաղխողը տիկին Շելբիի աղախինն էր, որը, դուռը բանալուն պէս, մտաւ տնակը իւր փոքրիկ ու գեղեցիկ Հինրիկոսը ձեռքին:

— Ի՞նչ է պատահել, էլիզա, հարցրին թովմասն ու Քլոյէն միասին:

— Այն է պատահել, սիրելի Քլոյէն ու թովմաս եղբայր, որ ես ուզում եմ փախչել և տանել հետս երեխայիս, որովհետեւ մեր տէրը ծախել է նորան:

— Ծախել է, կրկնեցին ծերունիները, ձեռքները դէպի երկինքը պարզելով:

— Այո՛, ծախել է, պատասխանեց էլիզան:— Այս իրիկուն ես տիկնոջ սենեակի դռնով մտայ առանձնասենեակը և լսեցի ինչպէս պարոնը ասում էր տիկնոջը, որ Հինրիկոսին ծախել է գերեվաձառի վերայ և քեզ էլ նոյնպէս, Թովմաս եղբայր: Այս վերջին խօսքերը որ լսեց թովմասը, սարսափեց, ձեռքերը դէպի երկինքը պարզեց, և ապաճ ցաւալի կերպով այս և այն կողմն էր նայում, և երբ էլիզան վերջացրեց խօսքը, ընկաւ բազկաթուռի վերայ, գլուխը կախ զցեց, ու այնպէս անշարժ մնաց երկար ժամանակ:— Ո՞վ է իմանում, ո՞ւմ իշխանութեան ներքոյ պէտք է լինեմ, որ անողորմ տիրոջ ձեռքն ընկնեմ. պէտք է հեռանամ, գուցէ մինչև յաւիտեան զրկուեմ կնոջիցս ու որդկերանցիցս, ասում էր թովմասը:

Թէպէտ Քլոյէն և էլիզան շատ աշխատեցին համոզել նորան, որ փախչի, բայց նա պատասխանեց, որ չէ ուզում խաբել իւր տիրոջը, որին միշտ հաւատարիմ է մնացել:

— Ո՛չ, ասաց նա, ես տեղիցս չեմ շարժուի, իմ տէրը ինձ միշտ իւր հողի վերայ կ'գտնի:

Այնիւ թովմասը լաւ գիտէր, որ եթէ ինքը, որ բոլոր նեգրներից թանկագինն էր, չ'ծախուի, այն ժամանակ, պարոն Շելբին ստիպուած կլինի բոլոր միւս նեգրներից զրկուել, և այդ պատճառով նա վճռեց տիրոջը ոչինչ վնասի չենթարկել իւր ազատութեան համար:

Այժմ մի քանի խօսք ասենք էլիզայի մասին: Պարոնի և տիկնոջ մէջ եղած խօսակցութեան միւս օրը նա պիտի զրկուէր իւր միակ որդի Հինրիկոսից և նորան գերեվաձառի ձեռքը զցէր: Հինրիկոսը չորս տարեկան էր և մինչև այն օրը դեռ մի ժամ անգամ

էր հեռացել իւր մօրից: Ինչպէս կարող էր խեղճ մայրը համաձայնուել այդպիսի անխիղճ յափշտակութեան հետ. այժմ մահը աւելի քաղցր էր նորա համար: Այդ պատճառով նա վճռեց փախչել իւր որդու հետ դէպի ազատ նահանգները, այսինքն Ամերիկայի այն մասը, ուր գերիներ չկան, իսկ այնտեղից Կանադա գնալ, որտեղ ինքն էլ և երեսխան էլ ազատ կլինեն: Այս մտադրութեամբ նա մօտեցաւ Հինրիկոսի մահճակալին: Մանուկը քնած էր խաղաղ քնով. նորա մազերը երկայն զանգուրներով պատում էին նորա անմեղ դէմքը, վարդագոյն շրթունքները կիսաբաց՝ երբեմն երբեմն ժպտում էին, մանր ու փափուկ ձեռքերը տարածված էին վերմակի վերայ:

— «Թշուառ մանուկ, հառաչեց Էլիզան, քեզ ծախել են, բայց մայրդ կազատէ քեզ:» Եւ երեսային կամաց զարթեցնելով, շտապով հազցրեց և վազեց դէպի Թովմաս եղբոր տնակը:

— Մայրի՛կ, ո՛ւր ես գնում, հարցրեց մանուկը:

Մայրը պատասխանեց. — Սուս, Հինրիկոս, կամաց խօսիր. անպիտան մարդը եկել է և ուղում է Հինրիկոսին մօրից բաժանել, բայց մայրդ չէ կամենում և փախչում է Հինրիկոսի հետ, որ անպիտան մարդը չ'տանէ նորան:

— Իսկ այժմ, ասաց Էլիզան դռների մօտ կանգառնելով, — այսօր ձաշեց յետոյ տեսայ իմ ամուսնուն, բայց այն ժամանակ դեռ ես ոչինչ չէի իմացել. նա զանդատվում էր, որ իւր տէրը շատ անողորմ է վարվում իւր հետ, այնպէս որ, մտադիր է փախչել նորա մօտից: Աշխատեցէ՛ք, եթէ կարելի է, իմաց տալ նորան, որ ես հեռացայ տիրոջիցս և ինչ պատճառով: Ասացէ՛ք նորան, որ մտադիր եմ Կանադա գնալ: Բարեկեցէ՛ք նորան իմ կողմից և ասացէ՛ք, — այստեղ նա մի ըռպէ կանգ առաւ և յետոյ այլայլուած սրտով շարունակեց. —

ասացէ՛ք, որ միշտ բարի լինի, որքան կարող է, որ կարողանանք պատահել իրար այնտեղ՝ երկնքում:

— Այսօր մենք այստեղ կ'կանգնենք, սիրելի որդիք, ասաց տիկին Պալմերը գիրքը ծածկելով:

— Ա՛խ, մայրիկ, մենք ամենահետաքրքիր տեղն ենք կանգ առնում, ասաց հոգոց հանելով Սօֆիան:

— Այդը մենք էլ կ'կարդանք մեր այս պատմութիւնը, ասաց ժպտալով տիկին Պալմերը, և այսպէս ամենայն օր կ'շարունակենք, մինչև որ վերջացնենք:

— Ա՛խ, ինչքան հետաքրքիր է լսել այդ պատմութիւնը, մայրիկ, աղաղակեցին երեսաները միարեւան, թռչկոտելով ուրախութիւնից:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՌԱՒՕՏ

ՄԱՅՐԸ ԵՒ ԳԵՐԵՎԱՃԱՌԸ

Երկր ՊԱԼՄԵՐ: Երէկ, սիրելի որդիք, մենք կանգնեցանք այնտեղ, ուր Ելիզան փախաւ թովմաս եղբօր տնակից գերեվաճառից ազատուելու համար, որը նորան իւր փոքրիկ Հենրիկօսի հետ գնել էր պարոն Շելլից:

Այդ միջոցին գերեվաճառը, ահագին կօշիկները հաղած, մեծ մեծ քայլերով մտաւ Շելլիի հիւրասենեակը և ամենամանրաւական ու կոպիտ ձայնով ասաց. — պարոն, ձեզ մի անհաճոյ լուր եմ յայտնելու. ձեր աղախնին էլ և աղային էլ սատանան տարել է:

— Պարոն Հէլի, դուք մոռանում էք, որ կինս այստեղ է, ասաց սառնութեամբ պ. Շելլին:

— Ախ, ներեցէ՛ք, տիկին, ասաց Հէլին խոժոռ դէմքով ու թեթեւ զլուխ տալով. — բայց դարձեալ կրկնում եմ, որ կարգից դուրս բան է այս:

— Նստեցէ՛ք, պարոն, ասաց Շելլին:

— Ես ամենևին չէի սպասում, որ մի այդպիսի կատակ կ'լսաւան ինձ հետ, միմնջաց ինքն իրան Հէլին:

— Ի՞նչ, պարոն, ասաց Շելլին արագութեամբ շուռ գալով դէպի նա, — Ի՞նչ էք ուզում դորանով ասել. իմացէ՛ք, պարոն, որ պատուիս դիպչողն ես ուրիշ կերպ կ'պատասխանեմ:

Այս սպառնալիքը երբ լսեց Հէլին, փոխեց իւր խօսակցութեան ձևը և հանդարտ ու քաղցրութեամբ սկսեց գանգատուել:

— Այնուամենայնիւ, դարձեալ կասեմ, որ այսպէս պէտք չէր խաբել ինձպէս բարի մարդուն:

— Ես համաձայն եմ ձեզ հետ, որ իսկապէս ախորժելի լուր չէ այդ, և եթէ ձեր նեղանալը փոքր ի շատէ իրաւացի չ'լինէր, ձեր այդ կոշտ ու կոպիտ վարմունքը չէր ներուի. միևնոյն ժամանակ չափից անցնել պէտք չէ. ես ձեզ նախազգուշացնում եմ, որ իմ հաւատարմութեանս վերայ կասկածողն չեմ ների: Ես ինձ պարտաւոր եմ համարում օգնել ձեզ. վերցրէ՛ք ծառաներս, ձիաներս և ամեն ինչ, որ կարող է ձեզ պէտք դալ: — Վերջապէս, Հէլի, շարունակեց Շելլին այժմ իւր սովորական ուրախ ձևով, կարծեմ, ձեզ մնում է միայն մեզ հետ քաղցրութեամբ նախաձաշիկ անել, իսկ այնուհետև կը մտածենք, թէ ինչ պէտք է անել:

Այդ ժամանակ տիկին Շելլին դուրս գնաց սենեակից, իւր անտեսութեան զբաղմունքները պատճառ բերելով, և նորանց համար խառնածին աղախնի ձեռքով սուրճ ուղարկեց:

— Երևում է, պատուելի տանտիկնոջը ախորժելի չէ ձեր խոնարհ ծառան, ասաց Հէլին, աշխատելով որքան կարելի է ընտանեբար խօսել:

— Ես սովոր չեմ, որ կնոջս մասին այսպէս խօսեն, նկատեց սառն կերպով Նելլին:

— Ներեցէ՛ք, ներեցէ՛ք, Նելլի, ես միայն հանաք էի ուզում անել, ասաց Հելին ակամայ ծիծաղելով:

— Ամեն հանաք դուրեկան չէ, պատասխանեց Նելլին:

— Նայեցէ՛ք, ինչորեմ, ինչ փոփոխութիւն է երէկուայ և այսօրուայ մէջ, ասում էր ինքն իրան Հելին. — ինչպէս հպարտացաւ և գոռոզացաւ Նելլին, պարտամուրհակները ոչնչացնելուց յետոյ, Որտեղից է այսքան մեծամտութիւնը, ծիծաղելի է, ճշմարիտ, շատ ծիծաղելի:

— Էլ ի՞նչ փախուստը Նելլիի ագարակի գերիներին մեծ խռովութեան մէջ ձգեց. նոքա ամենքը այս կողմն այն կողմն ընկած, վազվզում էին ու աղաղակում: Իւրաքանչիւր նեղր ուզում էր ցոյց տալ, թէ կամենում է բարեկամարար օգնել Հելին. այն ինչ իւրեանց մէջ ծածուկ խօսք էին կապել, որ որքան կարող են, ուշացնեն գերեվաձառի ճանապարհ ընկնելը: Ահա ինչ էր ասում նեղրներից մէկը իւր ընկերոջը, որը նոյնպէս պէտք է ուղեկցէր Հելին:

— Լսի՛ր, Անդրէաս, շատ պարզ է, որ տիկինը ուզում է ուշացնել բանը. լսի՛ր, Անդրէաս, աւելացրեց նա աւելի բարձր ձայնով, կարծես ինքն իրան պարծենալով իւր սրամտութեան վերայ, — յայտնի բան է, որ տիրուհին չէ ուզում նրանց գանուելը: Թող ձիաները վազվզեն որ կողմ կամենան՝ աջ թէ ձախ, դաշտերով թէ անտառներով, ես նորանց չեմ խանգարի, իսկ պարոնը անկասկած, պէտք է սպասէ, մինչև որ այս ամենը վերջանայ, այնպէս չէ՞:

Անդրէասը ժպտաց:

— Լսի՛ր, Անդրէաս, մենք այնպէս ենք սարքել իբր թէ Հելլիի ձին աքացի է տալիս: Այո, նա աքացի է տալիս..... Այն ժամանակ

բաց թողնենք միւս գոյգ ձիաները իբրև թէ նոցա օգնութեան համար, կրկնեց ծիծաղելով Սամուէլը: — Իրաւ, շատ լաւ օգնութիւն կ'ընի, այնպէս չէ՞, Անդրէաս....

— Ես այսպէս երկու նեղրները՝ Սամուէլն ու Անդրէասը գրլուխները թեք բռնած, չիրթիք էին տալիս, պարում, թռչկոտում և ուրախութեան աղաղակներ էին արձակում, թէպէտ և այսպիսի ժամանակ անտեղի էր այդքան ծիծաղը: Այս ուրախութեան միջոցին Հելին մի քանի գաւաթ սուրճ խմելուց յետոյ, դուրս եկաւ պատշգամբի վերայ, բոլորովին հանգստացած և ուրախ ուրախ խօսելով Նելլիի հետ: Սամուէլն ու Մովսէսը նորան տեսան թէ չէ, արմաւենի տերեւներից հիւսած զլխարկներ զրեցին զլխներին ու իսկոյն գնացին ձիու ասպանդակներու մօտ կանգնեցան, որ հարկաւոր եղած ժամանակը օգնեն Հելին:

— Տղայ՛ք, ճանապարհ ընկնենք, գոչեց Հելին, — առանց ուշանալու:

— Մի ըրպէ անգամ չենք կորցնի, պարոն, ասաց Սամուէլը, մի ձեռքով ասպանդակը, իսկ միւս ձեռքով ձիու սանձը Հելիի ձեռքը տալով: Անդրէասը այդ միջոցին կամաց կամաց յետ էր անում միւս երկու ձիաների փորակապները:

Հելին հազիւ թէ հեծաւ ձիու վերայ, ձին վեր վեր ցատքեց ու Հելին տաս քայլ հեռու ձգեց փափուկ խոտերի վերայ: Սամուէլը վրայ հասաւ, աղաղակելով ու հայհոյելով, և բռնեց ձիու սանձից, բայց ձին նորա այլանդակ զլխարկից աւելի խրանեցաւ, վայր գլորեց նեղրին ու կատաղաբար խրինջալով դէպի դաշտը վազեց:

Անդրէասն էլ այդ միջոցին, ինչպէս որ պայման էին դրել, միւս երկու ձիաների կապերը արձակեց, որոնք նոյնպէս գրլուխներն

1002
6933

առած, Հելիի ձիու ետեից վազեցին: Մեծ աղմուկ ու շփոթ բարձրացաւ: Սամուէլն ու Անդրէասը աղաղակելով այս և այն կողմն էին վազում և իրանց խիստ բարկացած էին ձևացնում: Ամեն կողմից շների հաջոց էր լսվում: Բոլոր նեղրները, այր և կին, վազվզում էին, թռչկոտում, ոտքերով թխկթխկացնում ու ծափահարում էին ուրախութեանց: Միւս կողմից Հելին խելագարի նման, այս և այն կողմն էր ընկնում, յիշոյներ էր տալիս, ոտքերը խփում էր գետնին, գոռում էր, բայց իզուր էր նրա բոլոր ջանքը: Պարոն Նելլին էլ պատշգամբի վերայ կանգնած՝ հրամայում էր ծառաներին, որ ամեն ջանք գործ դնեն Հելին օգնելու. իսկ տիկին Նելլին, որը փոքր ի շատէ այս աղմուկի պատճառը հասկանում էր, կանգնած իւր սենեակի պատուհանի մօտ, չէր կարողանում ծիծաղը պահել, նրանց իզուր ջանքերը տեսնելով: Վերջապէս կէսօրուայ մօտ երևեցաւ Սամուէլը, յաղթական կերպով նստած իւր ձիու վերայ, և բերում էր Հելիի ձին սանձից բռնած: Խեղճ կենդանին արիւն քրտինք էր մտել. նրա կրակոտ աչքերից ու քթածակերից բարձրացող գոլորշին ցոյց էր տալիս, որ դեռ բոլորովին չէր հանդարտուած:

— Բռնեցին, բռնեցին, գոչեց Սամուէլը, իւր շուրջը հպարտ հայեացք ձգելով. — եթէ սև Սամուէլը չ'լինէր, մինչև այժմ ոչոք ոչինչ չէր կարող անել, իսկ ես բռնեցի:

— Դո՛ւ էիր, գոչեց բարկացած Հելին, — եթէ դու չ'լինէիր, այսօր քան շփոթ չէր կարող լինել. դո՛ւ եղար ամենի պատճառը:

— Թո՛ղ օրհնէ մեզ Աստուած, մանաւանդ ինձ, որ այսքան վազեցի ձիու ետեից և հազիւ հազ բռնեցի, այնպէս որ արիւն քրտինք եմ մտել:

— Բաւական է, բաւական, ասաց Հելին, քո կատակների շը-

նորհիւ երեք ժամ կորցրի, այժմ ճանապարհ ընկնե՞ք, և թող էլ չ'կրկնուեն ձեր անմիտ կատակները:

— Ի՞նչպէս, պարոն, վրաբերեց Սամուէլը. — ուզում էք սպանել թէ մեզ՝ նեղրներ իս և թէ ձիերի՞ն. նեղրները այնքան յոգնած են, որ հազիւ կարող են տեղից շարժուել, իսկ ձիերը լողում են քըրտինքի մէջ: Անկասկած դուք կը կարգադրէք ճաշից յետոյ ճանապարհ ընկնել. ձեր ձին յոգնած է և ցեխոտուած, նորան հարկաւոր է մաքրել, ծէրրին կաղում է, և իմ կարծիքով տիրուհին չի թոյլ տայ այսպէս ճանապարհ ընկնել: Միւս կողմից, դուք անհոգ եղէք, պարոն, էլիզային դժուար չէ բռնել, որովհետև նա շատ արագաքայլ չէ: Տիկին Նելլին, որ իւր սենեակի պատուհանի մօտ կանգնած՝ մինչև այժմ հետաքրքրութեամբ ականջ էր դնում սրանց խօսակցութեանը, դուրս եկաւ, և մօտենալով Հելին, քաղաքավարութեամբ յայտնեց իւր ցաւակցութիւնը նորա անյաջողութեան մասին, և խնդրեց, որ մնայ ճաշին, հաւատացնելով որ ճաշը շուտով պատրաստ կ'լինի: Թէպէտ դուր չեկաւ Հելին այս հրակերը, բայց էլ ուրիշ ձար չ'կար. դժգոհ ու տրտում մտաւ հիւրասենեակը:

— Հա՛, տեսա՞ր, տեսա՞ր, ասաց Սամուէլը, ախոռը մանկելով. — ա՛խ, ի՞նչ հիանալի բան էր... այն ինչե՞ր չէր անում — պտոյտ պտոյտ էր գալիս, վերուվեր թռչում, հայհոյում: Վա՛, վա՛, ասում էի ինքս ինձ, հոյհոյի՛ր, աղաղակի՛ր, ինչքան կամենաս, յիմար անպիտան: Ձիուն ուզում էր բռնել, այնպէս չէ՞, բայց շատ կարելի է աւելի խելճ նեղրներին էր ուզում բռնել: Ա՛խ, Տէր Աստուած, կարծես դեռ ևս աչքիս առջ լինեն նորա կատաղի աչքերը: Դու էլ նորան այնպէս տեսար, Անդրէաս, ինչպէս ես, այնպէս չէ՞:

Այսպէս Անդրէասն ու Սամուէլը մէջքները պատին տուած խօ-

սում էին, հանաքներ անում ու ծիծաղից թուլանում:

— Անդրէա՛ս, ես չէ՞ի ասում, ասաց ծանր կերպով Սամուէլը Հելի ձին մաքրելով, — ես չէի՞ ասում, որ ամենից գլխաւորն է խորամանկութիւնը. հէնց զորանով են նեղրները միմեանցից տարբերվում: Մինչև երիտասարդ ես, Անդրէա՛ս, սովորի՛ր զիտող լինել: Ես դեռ առաւօտը իմացայ, թէ ինչ էր ցանկանում տիրուհին, չ՛նայելով, որ նա ինձ մի խօսք անգամ չէր ասել: Խորամանկութիւնը, ինչպէս ասում էր մեր պարոնը, հողւոյ ընդունակութիւն է. ամենքը միատեսակ ընդունակութիւն չունեն, բայց մարդս աշխատելով կարող է ձեռք բերել:

— Արեւի է, պտտասխանեց Անդրէասը, բայց կարծեմ, այսօր ես բաւական օգնեցի քո հնարազիտութեանը և վատ չ՛կատարեցի դերս :

— Անդրէա՛ս, ասաց Սամուէլը ինքնաբաւական կերպով, — դու անխելք տղայ չես. ես այժմ զիտեմ դու ի՛նչ ընդունակութիւն ունես և պէտք եղած ժամանակ ես քեզ կ՛ղիմեմ: Էշն էլ երբեմն ջուրուց յառաջագէմ է լինում: Այժմ, Անդրէա՛ս, գնանք տուն, ես հաւատացած եմ, որ մեր տիրուհին անուշ կերակրեղէններից մեզ ևս բաժին կ՛տայ:

Թողնե՛ք առ ժամանակ Նելլիի տունը և դառնանք դէպի խեղճ էլիզան: Ահա նա արագ քայլերով շտապում է հեռանալ իր միակ ապաստանարանից. ահա նա տխուր ու տրտում փախչում է իւր առաքինի տիրուհու հովանաւորութիւնից, որը միշտ բարի և քաղցր է եղել դէպի իրան: Իւրաքանչիւր քայլափոխում հրաժարական ողջոյն է տալիս իւր ծանօթ առարկաներին: Պարզ և աստղալից երկիրքը նրա մտքի մէջ պատկերացնում է անցած գնացած

Սուս, Հենրիու, կամայ խօսի՛ր. անպիտան մարդր եկել է և ողում է Հենրիիսին սօրից բաժանել

Gr. A. Schwan

տխուր յիշատակները—իւր անդեան տեղը, այն ծառերը, որոնց տակ մանկութեան ժամանակ խաղացել էր, այն անտառը, ուր իւր երջանկութեան ժամանակ ամուսնոյ ուսի վերայ գլուխը թեքած՝ յաճախ դուրս էր դնում զքօսնելու: Մի խօսքով, ամեն մի նոր առարկայ նորա սրտում քաղցր յիշողութիւններ էր յարուցանում և կարծես նախատինք կարգալով նորան, հարցնում էին, թէ ո՞ւր ես փախչում, թէ ո՞ր յարկի տակ կ'գտնես հանգստութիւն: Բայց մայրական սէրը ամեն բանի յաղթող է. իւր որդու մտտահաս վտանգը աչքի առաջ ունենալով, այնպէս արխացել էր նորա սիրտը, որ ոչինչ նեղութիւն նորա աչքին չէր երևում: Հենրիկոսը թէպէտ այնքան փոքր չէր, որ չ'կարողանար իւր ոտով գնալ, բայց վախը այնպէս էր տիրել խեղճ մօր սրտին, որ մի վայրկեան անգամ ցած չէր դնում նորան, պինդ գրկած ունէր, որ չ'լինի թէ կարողանայ մէկը խլել նորան մօր գրկից, և այսպէս արագացնում էր իւր քայլերը:

Սառած գետինը ճայթում էր նորա ոտքերի տակ և այս ճայթոցը ստիպում էր խեղճին դողդողալ. ճանձի բզզոցը, թռչունի սլացումն, ամեն—թէ շնչաւոր և թէ անշունչ առարկայի ձայնից խեղճի արիւնը սրտին էր խփում և առաւել ևս արագացնում էր նորա քայլերը: Նա այլ ևս չէր զգում երեխայի ծանրութիւնը, որը նրան փետուրի նման թեթեւ էր երևում: Ուրբան վախը շատանում էր, այնքան աւելի կարծես մի գերբնական զօրութիւն առաջ էր մղում նորան, իսկ նորա տեղոյն, ցամաքած շրթունքները այս խօսքերին էին արտասանում. «Տէր Աստուած, օգնի՛ր ինձ, Տէր, փրկի՛ր ինձ»: Սկզբում Հենրիկոսը վախից ու զարմանքից չէր կարողանում քնել, բայց տևանելով մօր զգուանքով ու խնամքով նանիկ ասելը և լսելով նորա հաւատացնելը, թէ կազատէ նրան անպատճառ, ելե-

խան, որի աչքերը երկար անքուն մնալուց փակվում էին, հարցրեց մօրը, փաթաթուելով նորա վզին.

— Ասա, մայրի՛կ, կարելի՞ է քնել:

— Քնի՛ր, հոգեակս, եթէ ուզում ես:

— Բայց, մայրի՛կ, եթէ քնեմ, չե՞մ թոյլ տայ նորան, որ ինձ տանէ:

— Չեմ թոյլ տայ Աստուծոյ օգնութեամբ, պատասխանեց մայրը գունատուելով, և նորա մեծ և սևորակ աչքերը լցուեցան կրակով:

— Ճշմարիտ ես ասում, մայրի՛կ:

— Այո՛, որդեակ, ճշմարիտ եմ ասում, պատասխանեց մայրը ու ինքն իւր ձայնից սարսափեց, կարծես ինքը չ'ընէր խօսողը, այլ լսում էր իւր հոգւոյ արձագանքը:

Եւ այսպէս, մանուկը իւր մօր խոստմունքի վերայ յոյս դրած՝ հանդիստ քնեց: Մի քանի ժամից յետոյ նորա հասան ծառերով շրջապատած մի հովանի տեղ, որի միջով անցնում էր մի պարզ աղբիւր: Հենրիկօսը ցանկանում էր մի բան ուտել և այս պատճառով մայրը, ցանկից միւս կողմն անցնելով, թաղկացաւ ապառափ յետեւը, որ անցորդները չ'կարողանան նորան տեսնել, և ուտելիղէներ հանեց կապոցից:

Տեսնելով որ մայրը օչինչ չէ ուզում ուտել, Հենրիկօսը մանկական սիրով փաթաթվում էր մօր պարանոցին և աշխատում էր մի բան ուտեցնել նորան, բայց խեղճ մայրը կարծում էր, որ հացի մի փոքրիկ փշրանքն էլ կարող է խեղդել նորան:

— Ո՛չ, ասում էր նա, մայրիկը չե՛ ուտի ոչինչ, մինչև քեզ չ'փրկէ. գնանք շուտով առաջ, առա՛ջ — դէպի գետը:

Կէսօրին էլիզան կանգ առաւ պաշարեղէներ գնելու մի դաս.

տակիրտի մօտ, որը իւր արտաքին գեղեցիկութեամբ ու մաքրութեամբ գրաւեց նորա ուշադրութիւնը. յետոյ մտաւ մօտիկ հիւրանոցը մի քանի անհրաժեշտ տեղեկութիւններ հաւաքելու:

— Օհիոյ գետը, պատասխանեցին նորան, շատ մեծացել է և իւր պղտոր ալիքներով ահադին սառուցներ է փակցնում:

— Նյաւ չ'կա՞յ * * * ում, հարցրեց էլիզան տանտիկնոջից:

— Ո՛չ, նաւեր էլ չեն մանգալիս:

Այս տխուր պատասխանից յետոյ, էլիզան մօտեցաւ պատուհանին, և հէնց որ դուրս նայեց, նորա ականջին մի աղաղակի ձայն հասաւ, որով նեղրները նախազգուշացնում են միմեանց մօտահաս վտանգի ժամանակ: Իսկոյն էլիզան ճանաչեց Սամուէլի ձայնը, որը զլխարկը այնպէս էր ծածկել, որ քամին հեշտութեամբ կարողանար փակցնել նրա համար որ, եթէ Հելին հարցնելու լինէր աղաղակի պատճառը, նա զլխարկի փակցնելը պատճառ բերէր:

Սամուէլից մի քանի քայլ հեռու գալիս էին Հելին և Անդրէասը:

Այս սարսափելի տեսարանը, փոխանակ նորա վերայ երկիւղ ձգելու, աւելի արիացրեց էլիզայի սիրտը: Հիւրանոցից դէպի գետը մի դուռն էր բացվում. թշուառ մայրը շտապով խլում է անկողնից իւր երեխային, որին մի բոպէ առաջ պառկեցրել էր, զողբողալով պինդ կայցնում է կրծքին և կայծակի արագութեամբ սանդուղքներից ցած է վազում: Նոյն միջոցին, երբ նա հասնում է գետի ափին, գերեվաճառը նկատում է նորան: Հելին շտապով իջնում է ձիուց, և «Սամուէլ, Անդրէաս» գոչելով՝ վազում է կնոջ ետևից, որ փախչում էր որպէս մի արագնթաց եղջերու:

Այս սարսափելի բոպէին էլիզայի ոտքերը կարծես չէին զիպչում գետին, մի բոպէում նա հասաւ գետի անդունդի մօտ. հալածողները

նորանից մի քանի քայլ հեռու էին: Ելիզան մի անսովոր ճիչ ար ձակեց և այնպիսի ուժով, որ Աստուած միայն վտանգի մէջ եղողներուն է տալիս, թուաւ պղտոր հեղեղատի մէջ ու կանգնեց սառուցի մի մեծ կտորի վերայ, որ ջուրը տանում էր իւր հոսանքի հետ:

Վերին աստիճանի յուսահատութիւնը կամ խելագարութիւնը միայն կարող են ստիպել մարդուն մի այդպիսի համարձակ քայլ անելու: Սամուէլն, Անդրէասը ու Հելին այս տեսարանից սարսափած՝ յանկարծ աղաղակ բարձրացրին:

Կապտագոյն սառուցը, որի վերայ թուաւ Ելիզան, տրաքտրաքեց նորա ոտքերի տակ, բայց նա մի վայրկեան համարեա չ'կանգնեց նորա վերայ. սաստիկ ճիչ բարձրացնելով, նա մի սառուցից միւս սառուցի վերայ էր թռչում, սլքվում, վայր էր ընկնում, բայց նորից վեր էր կենում ու շարունակում իւր ճանապարհը: Նա կորցրեց իւր կօշիկները, նորա զուլպաները մի քանի տեղ պատռտուեցան, բայց նա ոչինչ չէր տեսնում, ոչինչ չէր զգում և միայն այն ժամանակ ուշքի եկաւ, երբ մի մարդ նրա ձեռքից բռնեց և միւս ափի վերայ դուրս տարաւ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱՆՄԷՐ. (վերկենալով այլայլուած) սիրելի որդիք, այսօրու այ ժողովը վերջացաւ:

ԵՐԲՐԴ ԱՌԱՌՑ

ԻԿԻՆ ՊԱՆՄԷՐ. Երէկ, որդեակներ, մենք տեսանք մօր աներկիւղ արիասրտութիւնը իւր որդւոյ փրկութեան համար: Այժմ թողնեք նորան սա ժամանակ, որ հանգստանայ իւր կրած չարչարանքներից, իսկ մենք դառնանք դէպի Քովմաս եղջայրը:

— Խեղճ Քովմաս, ասաց Հեղինէն, մենք նորան թողնեք այն ժամանակ, երբ պէտք է բաժանուէր իւր ընտանիքից:

— Այո՛, պատասխանեց տիկին Պալմէրը. այսօր մենք նորան տեսնում ենք Միսիսիպի դետի վերայ հանդարտ անցնող շոգենաւի մէջ: Շոգենաւի մէջ ճանապարհորդների մեծ թաղմութիւն խառն է լինում միմեանց հետ, որոնց մէջը դժուար կարելի էր նկատել մեր համեստ ընկերօջը և բարեկամին: Վերջապէս մենք գտնում ենք նորան մի անկիւնում առանձնացած՝ նստած է արկղների վերայ: Նա իւր համ

բերութեամբ և հեղութեամբ կարողացաւ մեղմացնել իւր նոր տիրոջ սիրտը և մինչև անգամ նորա մէջ մի տեսակ հաւատարմութիւն գրաւեց դէպի ինքը, և այդ պատճառով օգուտ էր քաղում իւր ազատութիւնից, այնէ՛ իրաւունք ունէր շոգենաւի վերայ մանգալ առանց արգելքի: Նա առանց հոգնելու ամեն մի բոլոր օգնում էր թէ նաւաստիներին և թէ արհեստաւորներին միևնոյն պատրաստականութեամբ ու սիրով, ինչպէս որ Կենտուկիում մի ժամանակ աշխատում էր իւր տիրոջ մօտ: Ազատ ժամին առանձնացած նստում էր մի անկիւնում արկղների վերայ, և չ'նայելով իւր հոգեոյ տանջանքին, իրեան բաղդաւոր էր համարում, երբ ժամանակ էր գտնում Սուրբ զիրքը ձեռքն առնել և փոքր ինչ կարդալ:

Յիրաւի, նա չէ կորցնում ոչինչ, ով որ ուշադրութեամբ կարդում է Սուրբ զիրքը. ընդհակառակն նորա իւրաքանչիւր միտքը ոսկու նման պէտք է կշռել, որ մարդ կարողանայ գնահատել նորան, որպէս արժան է:

Ճանապարհորդների մէջ գտնվում էր մի երիտասարդ հարուստ և ազնուական կալուածատէր Սէն Կլէր անունով, որը նոր—Օրլէանի բնակիչ էր: Նա իւր հետ ունէր իւր հինգ թէ վեց տարեկան աղջիկը, որին խնամք էր տանում իւր ազգական մի կին: Թովմասը շատ անգամ տեսնում էր այս փոքրիկ երեխային շոգենաւի վերայ: Մանուկը իւր վառվառն և ագնիւ վարմունքով մանկական գեղեցկութեան նախատիպ էր. նորա կապուտակ աչքերը, որ արտայայտում էին մանկան խոհեմութիւնն ու խելքը, քաղցր հայեացքը և ծիծաղկոտ դէմքը—յափշտակում էին ամենի սիրտը. ուշադրութիւն դարձրէք նորա վզին, նայեցէք նորա վայելչակազմ հասակին, ո՛րքան գեղեցիկ են նորանք: Ոչ պակաս յափշտակող են նորա շագանակագոյն

ոսկեշող երկար մազերը, նորա մոյգ արտեանունքը, նորա կապոյտ աչքերը: Սա մի զուարթ ու խելօք մանուկ էր և ոչ թէ տխուր և ծանր էակ: Զուարճալի էր տեսնել երբ նա շոգենաւի վերայ վաղվզում և խաղում էր անդադար: Նա մի վայրկեան հանդարտ չէր կենում. նաւի մէջ ծայրէ ի ծայր պտտում էր. ամեն տեղ մտնում էր և դուրս գալիս. մօտ էր գնում շոգենաւի մէջ եղող ամեն թշուառներին և ողորմելիներին. հայրն ու դայեակը փոքրիկ աղջկան չէին կարողանում մի բոլոր մօտները պահել. հէնց որ գնում էր նորանց մօտ, խելոյն մի վայրկենում թողնում էր նորանց ու փախչում:

Թովմասը իւր բնական զիւրազրաց երեւակայութեամբ օրըստօրէ աւելացնում էր իւր սերը դէպի այս փոքրիկ աղջիկը. սա մի երկնային էակ էր երևում նորա աչքին, երբ տեսնում էր այս մանկական դէմքը ոսկեշող երկար զանգուրներով. երբ նորա կապոյտ աչքերը ծածուկ դուրս էին նայում բամբակների հակերի տակից, կամ փայլում էին նաւի վերայ դարսած սնտուկների վերայ—այն ժամանակ նա երևում էր նորան մի հրեշտակ, որ երկինքն է ուզում թռչել:

Թովմասը, որ ուշադրութեամբ դիտում էր նորա արարքները, շատ անգամ տեսնում էր նորան այն տեղում, ուր Հիլին իւր գերիներին՝ թէ կանանց և թէ տղամարդերին անասունների նման շղթայած ածել էր: Աղջիկը հանդարտ կերպով անցնում էր այն թշուառների մօտովը, նայում էր նորանց վերայ սիրով ու կարեկցութեամբ, բայ՛ ճրայցնում էր իւր փոքրիկ ձեռքերով նորանց ծանր շղթաները և յետոյ հեռանում էր հառաչելով:

Մի փոքր ժամանակից յետոյ Թովմասը զուարճանում էր տես-

նելով որ աղջկը կրկին վերադառնում էր նորանց մօտ, բերելով իւր հետ նարինջներ, ընկոյզներ և զանազան քաղցրեղէններ, բաժանում էր թշուառներին և դարձեալ աներևութանում:

Թովմասը շատ էր ուզում խօսել այս աղջկոյ հետ և չէր համարձակվում: Բայց միևնոյն ժամանակ նա շատ միջոցներ գիտէր երեսաներին գրաւելու համար. նա շատ տեսակ երեսայական խաղալիքներ գիտէր շինել և մեծ մասամբ նորա գրպանը լիքն էր լինում դորանցով: Առաջ այս խաղալիքները շինում էր իւր տիրոջ՝ Նելլիի երեսաների համար, իսկ այժմ նորանք կարող էին ծառայել ծանօթութիւն և բարեկամութիւն ձեռք բերելու համար:

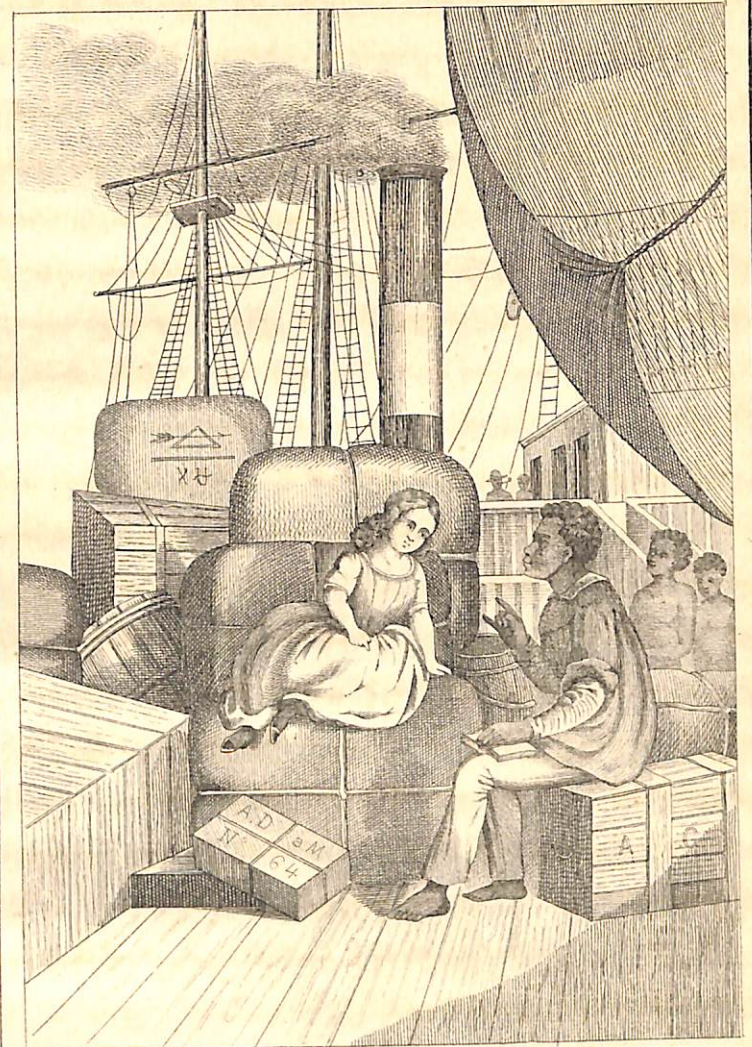
Չնայելով, որ ինչպէս երևում էր, ամեն բանով հետաքրքրվում էր այդ փոքրիկ աղջկը, այնուամենայնիւ կարծես մի կիսավայրենի թռչունի նման նա ամենքին հեշտութեամբ չէր մօտ թողնում: Պատահում էր, որ նա դտանվում էր Թովմասին կից հակի վերայ, այն ժամանակ երբ խեղճ գիրին շինում էր որևիցէ խաղալիք: Առաջին անգամը երեսան զգուշութեամբ ու ամօթխածութեամբ էր ընդունում Թովմասի տառջարկած խաղալիքները, բայց որովչեան այսպիսի ընծաները կրկնվում էին յաճախ, դորա համար նոքա շուտով բարեկամութիւն հաստատեցին:

Երբ մի փոքր աւելի մօտիկ ծանօթացաւ Թովմասը այդ փոքրիկ աղջկայ հետ, հարցրեց նորան.

— Ի՞նչպէս է ձեր անունը:

— Եւանժելին Սէն Կլէր, բայց հայրիկն ու մայրիկը ինձ Նւա են կանչում. քո անունն ի՞նչ է:

— Իմ անունն է Թովմաս, բայց փոքր երեսաները այնպիսի կենտուկիլում ինձ միշտ Թովմաս կըլայր էին կանչում:

Յուսահատուած Թովմասը գտնում է մի նոր բարեկամ՝ Եւային:

Gr. A. Schwan

— Ուրեմն ես էլ քեզ թովմաս եղբայր կ'կանչեմ, որովհետեւ ես քեզ շատ եմ սիրում: Դու ո՛ւր ես գնում, թովմաս եղբայր:

— Ինքս չ'գիտեմ, օրիորդ:

— Ի՞նչպէս չ'գիտես, հարցրեց աղջիկը զարմացած:

— Այնպէս, միայն գիտեմ, որ պէտք է ծախուեմ մէկի վերայ, բայց թէ ո՛ւմ վերայ, յայտնի չէ:

— Հայրիկս կարող է քեզ գնել, պատասխանեց աղջիկը աշխուժութեամբ, իսկ եթէ գնէ քեզ, մեր տանը շատ լաւ կ'ապրես. իսկոյն կ'գնամ, կ'հարցնեմ հօրս:

— Ետ շնորհակալ եմ օրիորդ, պատասխանեց թովմասը:

Այդ ժամանակ շոգենաւը կանգնեց փայտ առնելու և Նւան, լսելով հօր ձայնը, կայծակի արագութեամբ վազեց նորա մօտ:

Թովմասը վերկացաւ և գնաց մշակներին օգնելու:

Աղջիկը հօր հետ, կանգնած շոգենաւի մէջ, նայում էին, ինչպէս նաւը հեռանում էր ափից. անիւները հազիւ սկսել էին շարժուել, որ աղջիկը հաւասարակշռութիւնը կորցրեց և ընկաւ ջուրը: Հայրը վախեցած քիչ էր մնում նորա ետեւից իւրեան ջուրը գցէր, բայց նաւաստիներից մէկը նորա թևից բռնելով՝ արգելեց: Իսկ թովմասը մի վայրկենում ցած թռաւ ջրի մէջ, բռնեց աղջկան, որին, բոլորովին թրջված, լողալով հասցրեց հարիւրաւոր ձեռքերին, որ մեկնել էին նաւից նորան օգնելու: Հայրը նորան բոլորովին ուշաթափ տարաւ կանանց մասը, ուր նա շուտով ուշքի եկաւ:

Միւս օրը երեկոյեան, մի սաստիկ տոթային ժամանակ, շոգենաւը հասաւ նոր—Օրլէան: Երբ ճանապարհորդները պատրաստվում էին ափը դուրս գալ, թովմաս եղբայրը նաւի ափը նստած, ձեռքերը կրծքի վերայ խաչած՝ անհանգստութեամբ նայում էր շոգենաւի միւս

Ճայրում հաւաքած մի խումբ մարդկանց վերայ: Այնտեղ կանգնած էր Նւան, նորա դէմքը երկնուայ անցքից յետոյ փոքր ինչ գունաթափուել էր. նորա մօտը բամբակի հակերի վերայ յննած էր մի գեղեցիկ նորահաս տղամարդ, որը ձեռքին բռնած ունէր փողի քսակ: Առաջին հայացքից նա երևում էր, որ Նւայի հայրն էր—միևնոյն դէմքի սղնիւ գծադիրը, միևնոյն ոսկեշող մազերը, թէպէտ դէմքի արտայայտութիւնը բոլորովին ուրիշ էր: Հօր բացկապոյտ և մեծ աչքերում չէր նշմարվում Նւայի ախուր և մտածող բնասրութիւնը. նորա աչքերը արտայայտում էին կենդանութիւն ու համարձակութիւն և փայլում էին մի վսեմ փառքով: Նորա նուրբ ու քլնքոյշ շրթունքները արտայայտում էին մեծամտութիւն և թեթեւ հեգնութիւն, իսկ ազատ և վայելուչ շարժումները ցոյց էին տալիս խելքի ոյժը և կարողութիւնը:

Գերեվաճառի և անհոգ ու առատ երիտասարդի մէջ սկսած առևտուրը շուտ կ'վերջանար, եթէ որ վերջինը չ'կամենար դիտմամբ երկարացնել խօսակցութիւնը, որի համար, ի հարկէ, վճուել էր վճարել շատ տալէրներ: Բայց Նւան, որին յայտնի չէր հօր մտադրութիւնը, նայում էր սորա վերայ անհանգստութեամբ. նա վրդովուած՝ բարձրացաւ մի հակի վերայ և ասաց հօր ականջին.

— Գնեցէ՛ք նորան, հայրի՛կ, դուք շատ փող ունէք, ի՞նչ էք մտածում գնի վերայ:

— Դու նորանից ի՞նչ պէտք է շինես, աղջկա, նորան փայտէ ձի հօ չե՞ս շինելու, կամ մի այլ խաղալիք:

— Ուզում եմ նորան բաղդաւորացնել:

— Ա՛հ, այդ ուրիշ հարց է:

Այդ ժամանակ գերեվաճառը տուեց երիտասարդ պարոնին

վիայական Շելքիի ստորագրութեամբ: Վիայականը աչքի անցնելուց յետոյ Սէն Կլէրը ասաց աղջկան.— գնանք, Նւաջան — ու թեւից բռնելով, տարաւ նորան շոգենաւի միւս ծայրը:

Սէն Կլէրը, մօտ գնալով Թովմասին ու կզակից բռնելով, ասաց.
— Բարձրացրու աչքերդ, Թովմաս, և նայի՛ր, հաւանում ես նոր պարոնիդ:

Թովմասը բարձրացրեց աչքերը: Ոչոք չէր կարող նայել այս երիտասարդ, գեղեցիկ և ուրախ դէմքին, որ չ'զգար մի տեսակ բաւականութիւն, և Թովմասը, աչքերը լցրած արտասուքով, ասաց.

— Աստուած օրհնէ ձեր կեանքը, պարոն:

— Յուսով եմ, որ աղօթքդ կ'լսուի. կարծեմ անունդ Թովմաս է. ուրեմն լսիր, Թովմաս, կարո՞ղ ես ձիաներիս հոգ տանել:

— Պաշտօնս միշտ այդ է եղել, պարոն, Շելքին շատ ձիաներ ունէր:

— Ուրեմն դու կառավար կ'լինես, միայն այն պայմանով, որ շաբաթը մի անգամ լսիր, բացի մի քանի արտաքոյ կարգի պատճառներից:

Այս վերջին խօսքերը կարծես զարմացրին Թովմասին և նա փոքր ինչ վերաւորուած պատասխանեց.

— Ես ամենևին գինի չեմ խմում, պարոն:

— Այդ շատ հին երգ է, Թովմաս, բայց մենք կ'տեսնենք. կառավարը որ բոլորովին գինի չ'խմէ, արմաւ հաւ կ'դառնայ: Բայց մի՛ տրտմիր, աւելացրեց Սէն Կլէրը ուրախ կերպով, նկատելով գերիի տխուր դէմքը. ես չեմ կասկածում, որ դու քեզ լաւ կ'պահես:

— Յայտնի բան է, պատասխանեց Թովմասը:

— Դու էլ շատ բաղդաւոր կ'լինես, Թովմաս եղբայր, ասաց

Սեան, հայրիկը ամենի հետ բարի է վարվում, միայն երբեմն հանաքներ շատ է սիրում:

— Շնորհակալ եմ քեզանից, սեա, ասաց ժպտալով Սէն Կէր և իսկոյն հեռացաւ այնտեղից:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Այս առաւօտը աւելի ուրախ է վերջանում երէկուանից. մենք տեսնում ենք, որ Թովմասը ծառայութիւն է մտնում բարի ու մարդասէր պարոնի մօտ փոքրիկ Սեայի միջնորդութեամբ:

ՍՕՑԻԱ. Ինչ չէր վրդովի խեղճ նեղրի վիճակը, եթէ ես հաւատացած լինէի, որ նա կ'մնայ նորա մօտ:

ՀԵՂԻՆԷ. Ես էլ միևնոյնն եմ կարծում. բայց նորա մասին դեռ չենք վերջացնում և ես նախագուշակում եմ, որ նա չի մնայ մշտապէս Սէն Կէրի ընտանիքի մէջ:

— Ես էլ այդպէս եմ կարծում:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Դժբախտաբար, այդ իրաւ. է, սիրելիք, խաղաղ ու հանդարտ կեանքը երկար պատմութեան կարօտութիւն չունի. նա անցնում է առանց աղմուկի հօլտի միջով հոսող առուակի նման: Վաղը կ'տեսնենք այս գերդաստանի ընտանեկան կեանքը ու Թովմաս եղբօրը, կ'տեսնենք նոյնպէս թէ ինչպէս մեր բարի ընկերը կ'սկսէ իւր նոր պարապմունքը:

ՉՈՐԻՈՐԴ ԱՌԱՒՕՏ

ԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Փեսացուների մեծ բազմութիւն որոնում էր հարուստ ժառանգուհի Մարիամ Ռիչմոնդի ձեռքը, բայց Օդոստինոս Սէն Կէրը յաղթեց միւս բոլոր հակառակորդներին և Մարիամն էլ մտածեց, որ նորա ամուսինը անշնորհակալ մարդ կ'համարուի, եթէ չգնահատէ իւր այս բաղդաւորութիւնը: Բայց Մարիամը զուրկ էր սիրոյ զգացմունքից, իսկ խելքը բաւական սահմանափակ էր:

Հօր մէկ հատիկը լինելով, նորա ամեն ցանկութիւնները կատարվում էին. և օրիորդին շրջապատող բազմաթիւ ծառաներն էլ հօրը հաճոյանալու համար, կատարում էին ամեն պատրաստականութեամբ նորա բոլոր ցանկութիւններն և չնչին հաճոյքները: Օրիորդը ամենևին չէր մտածի անդամ, որ մեզանից իւրաքանչիւրը

ունի իւր պարտաւորութիւնները կեանքիս մէջ: Մարիամը իւր ինքնասիրութեամբ և սաստիկ պահանջող բնաւորութեամբ ու կամակորութեամբ ձանձրացնում էր իւր շրջապատողներին:

Սէն Կլէրը իւր քաղցր ու ներողամիտ բնաւորութեամբ պահպանեց առժամանակ ընտանեկան խաղաղութիւնը: Նա իւր աղջկան մեծ մօր յիշատակի համար Նւա անուանեց, որ նա էլ նորա նման խելօք, բարի և աղնիւ լինի: Բայց չափից դուրս նախանձոտ Մարիամը երեւակայեց, որ ամուսնու իւր վերայ ունեցած սէրը աղջկայ վերայ փոխուեց: Յիզիքական շարժողութիւնից զուրկ—փափկասէր ու անգործ կեանքը, մաշող նեղսրտութիւնը և այս ամենից առաջացած դիւրագրգրութիւնը—միքանի տարում երիտասարդ ու դեղնցիկ կինը դեղին ու թարշամած կին դարձաւ, որի կեանքը, իբրև թէ, ընտանեկան անհաշուութիւնների զոհ էր եղած. մի խօսքով զոհ ամեն տեսակ անբախտութիւնների ու տանջանքների:

Այս անհամաձայնութիւնները շարունակվում էին անդադար և տան հոգատարութիւնը ծառաների վերայ էր մնում: Միւսնոյն ժամանակ Սէն Կլէրի միակ աղջկը շատ թոյլ կազմուածք ունէր և հայրը վախենում էր, որ երեսայի առողջութիւնը և նոյն իսկ կեանքը վտանգի չենթարկուի իւր մօր անհոգութիւնից: Այս ծանր դրութեան մէջ Սէն Կլէրը մտածեց Վերմօնտ շտատի մէջ բնակուող իւր ազգականներին այցելել: Նա վերցրեց իւր հետ իւր աղջիկ Նւային և կարողացու համոզել իւր հօրեղբօր աղջիկ օրիորդ Օֆելիային ևս գնալ իրանց մօտ դէպի հարաւ, բնակուելու իրանց մօտ:

Այս ճանապարհորդութեան ժամանակն էր, որ ծանօթացաւ Թովմաս եղբայրը Նւայի հետ և նորա ցանկութեամբ Սէն Կլէրը գնեց Թովմասին:

Այժմ ծանօթանանք Օգոստինոս Սէն Կլէրի հօրեղբօր աղջիկ Օֆելիա Սէն Կլէրի հետ:

Նա իւր քառասուն և հինգերորդ աշունն էր անցկացնում Նոր—Անգլիայի նշանաւոր դատակերտի վերայ, երբ Սէն Կլէրը եկաւ խնդրելու նորան, որ դայ իւր մօտ դէպի հարաւ: Թո՛ղ նկարագրենք նորա կենդանագիրը հէնց Նոր—Օրլէան տանող շոգենաւի վերայ եղած ժամանակը: Ահա նա ճանապարհի լայն չթեղէն շորով կանգնած է. նա մի բարձրահասակ լիքը կին է. նորա կազմուածքը ոյժ է արտայայտում. երեսի անկիւնաւոր դժագրութիւնը, բարակ շրթունքները և մոյզ կենդանի աչքերը, որ անդադար շարժողութեան մէջն էին, և կարծես ուզում էին նախազգուշացնել մի որևիցէ անկարգութեան դէմ, ցոյց էին տալիս նորա ուսումնասէր, հեռատես և հաստատ կամք ունեցող բնաւորութիւնը:

Եթէ մենք ուշի ուշով քննենք նորա սովորութիւնները, կը նկատենք նորա վերին սասիճանի կարգասիրութիւնը և ճշտութիւնը, ճշտութեան կողմից կարող է նա նմանուիլ ժամացոյցին, իսկ խըստութեան կողմից շոգեշարժ մեքենային: Նորա աչքում գլխաւոր յանցանքը, որից յառաջանում է ամեն չար բան, պարունակվում էր մի խօսքի մէջ, այն է՝ անկարգութիւն:

Իւրաքանչիւր քայլ, եթէ առանց խոհեմութեան է կատարված, կամ եթէ նպատակին հասնելու համար ճիշտ ճանապարհ չեն գտել—Օֆելիայի աչքին դա անկարգութիւն էր համարվում, իսկ գործողները անկարգներ: Մի խօսքով օրիորդ Օֆելիան իւր համոզմունքների համեմատ էր վարվում և ոչինչ բանով չէր հրաժարուի իւր պարտաւորութիւնները կատարելուց:

Առաջին անգամից դժուար է բացատրել, թէ ինչ կերպով

Օֆելիան, որ Սէն Կլէրի բնաւորութեանը հակառակ բնաւորութիւն ունէր, կարողացաւ փոխել առանձնացած դաշտերի մէջ գտնուող դաստակերտի խաղաղ, միատեսակ ու կարգաւոր կեանքը մի այնպիսի կեանքի, ուր նորան, անկասկած, սպասոււմ էին անհամաձայնութիւններ, թունդ վէճեր և այնպիսի հասարակութեան մէջ գտնուելու արտեղի վարքն ու սովորութիւնները հակառակ էին նորա համոզմունքներին և անյապաղ չ'պէտք է հաշտուէին նորա զգացմունքների, կարծիքների ու սովորութիւնների հետ:

Այս գաղտնիքը կ'պարզուի մի քանի խօսքերով:

Օֆելիան Սէն Կլէրին մօր պէս սիրում էր. դեռ Սէն Կլէրի մանկութեան ժամանակ նա սովորեցնում էր մանկան հաւատոյ վարդապետութիւնը. նա էր խնամք տանում նորան, նորա սպիտակեղէնները նորոգում, մազերը սանրում և հասկացնում նորան այն պարտաւորութիւնները, որ պէտք է ունենար դէպի Աստուածն ու ծրնողները: Այսպէս Սէն Կլէրին մեծ աշխատութիւն պէտք չէր գործ դնել նորան համոզելու, որ պարտաւորութեան զգացմունքը նորան Նոր—Օրլէան է տանում, որ նա պէտք է իւր լուսաւորեալ հրահանգի տակ ընդունէր փոքրիկ Սային ու փրկէր կնոջ հիւանդութիւնից խանգարուած տունը կատարեալ կործանումից:

Ճանապարհորդների կառքը կանգնեցաւ մի վաղեմի շինութեան առաջը, որը կէս Փրանսիական և կէս իսպանական ճարտարապետութեան ճաշակով էր կառուցած: Կլիսաւոր շինութեան առաջը գտանվում էր մաւրիտանական ճաշակի ընդարձակ բազ' որի քարէ դռներից մասւ կառքը: Բազը չորս կողմից շրջապատած էր լայն պատշգամբներով, որոնց գեղեցիկ դմբէթները և սիւնները յիշեցնում էին Իսպանիայի արևելեան շքեղութիւնը: Սորանով մենք վերջաց-

նում ենք այս շինութեան նկարագրութիւնը, հաւատացնելով ընթերցողին, որ Սէն Կլէրի բնակութեան միւս մասերն ևս նոյնպէս սրանցից պակաս ճոխ և գեղեցիկ չէին:

Վառքի բազ մտնելու ժամանակը Նւան նմանում էր թռչնիկի, որ պատրաստ է դուրս թռչել վանդակից: Նորա դէմքը փայլում էր ուրախութիւնից:

— Մեր տունը սիրուն է, այնպէս չէ՞, դարձաւ նա դէպի Օֆելիան ուրախութեան աղաղակով:

— Հիանալի է, պատասխանեց Օֆելիան կառքից դուրս գալով. բայց ափսո՛ս, որ դորա վերայ երկու տեսակ դրօշմ կայ—հնութեան և հեթանոսութեան.

Սէն Կլէրը ժպտաց իւր ազգականի այս նկատողութեան վերայ և ապա դարձաւ դէպի թովմասը, որը նեզրների բնաւորութեան համեմատ հիանում էր իւր շրջապատող առարկաների ճոխութեամբ, փառահեղութեամբ և յափշտակվում էր ցնորքներով: Նեյլին, նկատելով նեզրի դէմքի վերայ սաստիկ զարմանք, հարցրեց:

— Հա՛, թովմաս եղբայր, քեզ այստեղը, կարծեմ, բաւական դուր եկաւ:

— Ա՛հ, պարոն, այստեղ ամեն բան հիանալի է:

Հէնց Սէն Կլէրի գալստեան լուրը տարածուեցաւ թէ չէ, բոլոր նեզրները՝ թէ կանայք, թէ տղամարդիկ, ծերեր ու երեխաներ—եկան հաւաքուեցան վերին ու ստորին սրահներից սպարոնի գալուստը շնորհաւորելու:»

Այս բազմութեան մէջ մի քանի քայլ հեռաւորութեան վերայ նշմարվում էր մի խառնածին երիտասարդ, հարուստ ու նոր ճաշակով հագնուած. երևում էր, որ սա մի նշանաւոր անձն էր,

որը շնորհալի կերպով նուրբ և անուշահոտ թաշկինակով հովհարում էր իւր դէմքը:

Հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, գոռում էր նա, յետ քշելով նեղրներին սրահի միւս ծայրը. դուք ինձ ամաչեցնում էք ձեր արարքով, աւելացրեց նա կառավարչի եղանակով: Ինչո՞ւ էք խանդարում պարոնին տեսակցելու իւր ընտանիքի հետ:

Այս նկատողութիւնից ամաչեցան նեղրները և բաւական հեռու քաշուեցան:

Երբ որ Սէն Կլէրը կառապանին ճանապարհ ձգեց, Ադօլֆոսը (այսպէս էր երիտասարդ խառնածինի անունը), որը, ինչպէս տեսանք, աշխատեց ինքն ամենից առաջ կանգնելու զարդարուած ատլասէ բաճկոնով, սպիտակ վարտիքով և ոսկէ շղթայով, ողջունեց պարոնին ամենաշնորհալի կերպով:

— Ա՛հ, դո՞ւ ես, Ադօլֆո՛ս, ի՞նչպէս է առողջութիւնդ, հարցրեց Սէն Կլէրը, ձեռքը մեկնելով դէպի երիտասարդ խառնածինը:

Այս ժամանակ խառնածինը շտապեց խօսել իւր երկու շարթաթ առաջ սերտած ճառը:

— Լա՛ւ, լաւ, ասաց Սէն Կլէրը իւր սովորական կիսածիծաղ կերպով. լաւ ես սերտել դասդ, Ադօլֆո՛ս, նայի՛ր միայն, որ բերած իրեղէններս կարգին դարսած լինեն. ես կ'ընամ տեսնուելու իմ նեղրների հետ:

Այս ասելուց յետոյ նա տարաւ Օֆելիային դէպի սրահը տանող հիւրասենեակը:

Այդ ժամանակ Նւան ներս վազեց մի փոքրիկ առանձնասենեակում, որի պատուհանները նոյնպէս սրահն էին նայում: Այնտեղ զահաւորակի վերայ փռուած պռուկած էր մի սեւաչեայ բար-

ձրահասակ կին դեղնագոյն դէմքով: Նւան ընկաւ նորա պարանոցի վերայ և, գրկելով մի քանի անգամ, ասում էր. — Մայրի՛կ, սիրելի մայրի՛կ:

— Բաւակա՛ն է, բաւական, նեղսրտութեամբ ասաց տիկին Սէն Կլէրը, զգոյշ կաց, զլուխս մի՛ ցաւացրու, և նա մօտեցրեց իւր շրթունքները աղջկայ սիրուն ճակատին:

Շուտով մտաւ այնտեղ Սէն Կլէրը իւր ազգական Օֆելիայի հետ և ներկայացրեց նորան իւր կնոջը, որը ընդունեց նորան քաղաքավարութեամբ և մի տեսակ հետաքրքրութեամբ:

Հիւրասենեակի դրան մօտ հաւաքուած նեղրների խմբի մէջ նկատվում էր մի միջահասակ և ազնիւ կերպարանքով խառնածին կին, որը ուրախութիւնից և խռովութիւնից դողում էր ամբողջ մարմնով:

Նւան, արագութեամբ մօտ վազելով, պինդ զրկեց նորան իւր փոքրիկ ձեռքերով և ասաց.

— Ո՛հ, վերջապէս տեսայ քեզ, Մամմի:

Խառնածինը չ'զանգատուեց իւր զլխացաւի մասին, այլ արագութեամբ բարձրացնելով աղջկան կայքեց իւր կրծքին և խելագարի նման սկսեց փայփայել ու համբուրել նորան արտասուախառն աչքերով:

Աղատուելով խառնածինի գրկից, Նւան սկսեց մէկ նեղրի մօտից միւսի մօտ գնալ, ողջունում էր նրանց, մէկին համբուրելով, միւսին ձեռք սեղմելով, այնպէս որ Օֆելիան չ'կարողացաւ չ'նկատել նորա տարօրինակ վարմունքը:

Սէն Կլէրը ժպտաց և, դուրս գնալով սրահը, կանչեց.

— Օհ, այժմ անպատճառ ամեն մէկիդ պէտք է մի մի բան

տալ. ամենքդ այստեղ էք. ահա, ասաց նա, հաշուելով բոլորի ա-
նունները. ամենքդ ուրախ էք, չէ՞, որ դարձեալ տեսնում էք ձեր
տիրոջը, ասում էր նա, սեղմելով իւրաքանչիւրի ձեռքը: Զգոյշ կա-
ցէք, փոքրիկ ճանձեր, աւելացրեց նա, յանկարծ ոտքով կոխելով
յատակի վերայ սողող փոքրիկ նեզրներին. զգուշացէ՛ք, թէ չէ ես
յանկարծ կարող եմ ոտքովս տրորել ձեզ:

Այս հանաքի վերայ ամենքը ծիծաղեցին, և, երբ Սէն Կլէրը
մանր փող բաժանեց բոլորին, չորս կողմից լսուեցաւ բարձր աղա-
ղակ. — շնորհակալութիւն, շնորհակալութիւն, բարի պարոն:

Այս տեսարանի ժամանակ տիկին Սէն Կլէրը ստիպուեցաւ
գլուխը բռնել ձեռքերով:

— Դուք, երևի գլխացաւի հիւանդութիւն ունէք, հարցրեց նու-
րան Օֆելիան, երբ Սէն Կլէրը նեզրներին ճանապարհ գցեց:

— Այսօր մանաւանդ սաստիկ տանջվում եմ գլխացաւից, պա-
տասխանեց նա. ամուսնուս գալու ընկերից այնպիսի աղաղակ ու
շփոթ ընկաւ մեր տանը, որ խելքից կարելի է դուրս գալ:

— Գլխացաւի դէմ խաշած գիհի ջուրը շատ զօրաւոր դեղ է,
ասաց Օֆելիան իւր սովորական հանդարտութեամբ: Գոնէ այսպէս
էր ասում տիրացու Աբրահամի կին Աւզուստան և ամենքն էլ հա-
ւատացնում էին, որ նա շատ լաւ խնամք էր տանում հիւանդներին:

— Այդ շատ լաւ է, ասաց Սէն Կլէրը, բայց երևի դու կա-
մենում ես մի փոքր ժամանակ գնալ սենեակդ հանգստանալու:
Աղօլֆո՛ս, գնա՛ իմաց տուր Մամմին:

Միքանի ընկերից յետոյ եկաւ պատուելի խառնածին կինը,
որին այնպէս սիրով փայփայեց Նան: Նա շատ վայելուչ կերպով էր
հագնուած, իսկ գլխի վերայ ինքը փոքրիկ աղջկը փաթաթել էր

նախշուն թաշկինակ:

— Մամմի, այս տիկնոջը քո հոգացողութեանն եմ յանձնում,
ասաց Սէն Կլէրը, նա ուզում է հանգստանալ, տա՛ր նորան իւր
նշանակած սենեակը և աշխատիր, որ ոչինչ բանում կարօտութիւն
չունենայ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. — Մենք այժմ ծանօթացանք Սէն Կլէրի ընտա-
նիքի գլխաւոր անդամների հետ, իսկ հետեւեալ գլխում մենք նորից
կ'տեսնուենք Նւայի և Թովմասի հետ:

ՀԵՂԻՆԷ. — Ձեր պատմութեան մէջ, մայրիկ, մէկը իւր գեղեցիկ
առաքինութիւններով պարզ ջոկվում է միւսներից: Ա՛հ, մենք շատ
անգամ ասել ենք, որ շատ երջանիք կ'համարենք մեզ երբ լսենք,
որ այս ճշմարիտ քրիստոնեան ազատութիւն է ստացել:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Ինչ վիճակի կուզէ հանդիպի նա, ես ձեզ
առաջուց կարող եմ երաշխաւորել, որ նա երբէք չի փոխի իւր
ազնիւ բնաւորութիւնը, որով, ինչպէս տեսնում եմ, տպաւորութիւն
է գործել ձեր մանուկ սրտերի վերայ:

Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Ի Կ Ի Ն Պ Ա Լ Մ Է Ր. Անցաւ երկու տարի թովմասի Սէն Կլէրի մօտ մօնելու օրից: Այս ժամանակամիջոցում Եւան շատ մեծացաւ և նորա նեզրի հետ ունեցած բարեկամական զգացմունքը օրըստօրէ սկսում էր աճել: Ինչ կ'վերարբերի թովմասին նա սիրում էր Եւային ինչպէս մի թոյլ էակի—քնքոյշ և ջերմ զգացմունքով, որ մօտեցնում էր նորան հրեշտակներին: Նա այնպէս գութունէր Եւայի վերայ և այնպէս պաշտում էր նորան, ինչպէս պաշտում է ծովի ալիքների մէջ տատանուող նաւաստին Աստուածածնին և Յիսուսին:

Թովմասը անպատմելի ուրախութիւն էր զգում, երբ կատարում էր Եւայի անմեղ ցանկութիւններն ու հաճոյքները: Ամեն առաւօտ, երբ նա փոշոց էր գնում առուտուրի համար, նորա աչքերն

անդադար այս ու այն կողմն էին նայում և որոնում էին ամենահազուադիւտ և անուշահոտ ծաղիկներ իւր բարեկամահու փունջի համար: Թովմասը գտնում էր նոյնպէս ոսկեգոյն նարինջներ ու կարմիր դեղձեր: Ա՛հ, որպիսի ուրախութեամբ լցվում էր նորա սիրտը, երբ կիսաբաց դռնից նկատում էր Եւային, որ սպասում էր նորա գալուն և լսում էր նորա մանկական ձայնը:

— Թովմաս եղբայր, այսօր ի՞նչ ես բերել ինձ համար:

Բայց Եւան էլ պարտքի տակ չէր մնում: Թէև նա դեռ փոքր էր, բայց այնպիսի զգացմունքով և եղանակով կարգում էր Սուրբ զիրքը, որ խորին կերպով շարժում էր նեզրի սիրտը:

Ամառուայ սաստիկ շոգերը ստիպեցին նրանց, որոնց միջոցները ներում էին, դուրս գնալ քաղաքից—շնչելու դիւղի ծովեզրեայ ու թարմ օդը: Սէն Կլէրը առաջինն էր, որ իւր ընտանիքով տեղափոխուեցաւ Բօնշարտրէնի լճի ափի վերայ գտանուող ամառանոցը: Այս գեղեցիկ ամառանոցը գտանվում էր մի ընդարձակ այգու մէջ, որը չորս կողմից շրջապատած էր թեթև ու գեղեցիկ բամբուկեայ պատշգամբներով: Ամառանոցի հիւրասենեակի պատուհաններից երևում էին հազարաւոր փառահեղ ու գեղեցիկ արևադարձային ծաղիկներ, որոնց միջով անցնում էին զանազան ճանապարհներ— որ տանում էին ուղղակի լճի ափը, որի մակերևոյթը մեղմ կերպով շարժվելով՝ ցոլացնում էր երկնքի կամարը—կարծես օրօրելով նորան:

Մի առաւօտ թովմասն և Եւան նստած էին ծաղիկներով և կանաչով հովանաւորուած լճի ափի մօտ, մամռապատ խոտերի վերայ: Սուրբ զիրքը դրած էր Եւայի ծնկների վերայ, բայց նա սովորականին հակառակ չէր շտապում սկսել ընթերցանութիւնը: Թովմաս եղբայրը մի քանի րոպէ սպասելուց յետոյ զարմացած և

երկչոտ կերպով բարձրացրեց աչքերը իւր փոքրիկ տիրուհու վերայ, չհամարձակուելով հարցնել նրանից լռութեան պատճառը:

Եւան խսկոյն հասկացաւ նորա գաղտնի անհամբերութիւնը և իւր զամբիւղեց հանելով մի բացարած նամակ, որի հասցէն մանկական, բայց միևնոյն ժամանակ կլոր և համարձակ տառերով էր գրած, ասաց.

— Դու գիտես, Թովմաս եղբայր, որ հայրս իմ խնդիրքով քո մասին նամակ գրեց Քլոյէին. ահա Գէորգ Շելքիի գրած պատասխանը:

— Պարոն Գէորգի՞ պատասխանը, գոչեց Թովմասը բարձրացնելով իւր երախտագիտութեամբ լի աչքերը դէպի երկինք:

— Նա գրում է, որ Քլոյէն քաղցրութեամբ բաժանուելով Շելքիի ընտանիքից, լաւ ուձկով աեղ է գտել Լուէչվելում մի քաղցրավաճառի մօտ և աշխատում է փող հաւաքել Թովմաս եղբօրը գնելու համար:

— Խեղճ Քլոյէ, կտրեց նորա խօսքը նեզրը արտասուելով:

Նա գրում է դարձեալ, շարունակեց Եւան, Յովսէփի ու Մովսիսի յառաջադիմութիւնների մասին. խանձարուրի մէջ թողած աղջիկդ այժմ վազվզում է արագութեամբ, պտտում է տան չորս կողմը, և գտնվում է առհասարակ ամբողջ ընտանիքի և մանաւանդ Սողոմէի հսկողութեան ներքոյ: Վերջապէս նամակի մնացած կէսի մէջ նկարագրում է Գէորգը իւր պարապմունքները: Նա գրում է, որ չորս հատ ձի ծնուեցաւ և հաւատացնում է, որ պարոն և տիկին Շելքիի ջերմ ցանկութիւնն այն է, որ Թովմասին կրկին կենտուկի վերադարձնեն:

Այս պարզ և անպաճոյճ գրած նամակը Թովմասին օրինակելի թվեցաւ:

— Ոհ, սիրելի օրիորդ, տուէ՛ք ինձ պարոն Գէորգի նամակը, գոչեց նա. ես ուզում եմ կրկին և կրկին կարդալ, բարի՛ օրիորդ:

— Մեծ ուրախութեամբ, Թովմաս, յետոյ մենք նորան շրջանակի մէջ դնել կ'տանք, կամենում են:

— Ոհ, սիրելի, նազելի օրիորդ, գոչեց Թովմասը շարժուած սրտով:

— Բայց ամենից առաջ ես կ'ցանկանայի լսել քեզանից քո հայրենի խրճիթից հեռանալու պատճառը: Դու երբէք այդ մասին ինձ ոչինչ չես պատմել: Կարծեմ, որ քեզ կենտուկիկու մն էլ այնպէս են սիրում, ինչպէս այստեղ:

— Յօժարութեամբ կ'կատարեմ բոլորը, ինչ որ կամենաք: Գերեվաճառը պէտք է դար ինձ վերցնելու խրճիթը. ես նստած էի ձեռքերս գլխի նեցուկ տուած ու ծնկների վերայ բաց դրած ունէի Սուրբ դիրքը. Քլոյէն կանգնած էր իմ հանդէպ և մենք երկուսս էլ լուռ էինք: Դեռ բոլորովին չէր լուսացել և այդ պատճառով երեխաները դեռ քնած էին միասին իրանց անկողնում— այսինքն անխներաւոր սնտուկի մէջ:

Ես վերկացայ և գնացի նայելու զաւակներին:

— Ա՛րք ինձ անգամ, ասացի ես ինքս ինձ. Քլոյէն ձայն չէր հանում, այլ հարթուկը ձեռքին մեծ ջանքով հարթում էր իմ հաստ շապիկը, որը ամենևին հարթելու պէտք չունէր: Յետոյ յանկարծ դադարեց նա, նստեց ու սկսեց լալ. — Գիտեմ, ասում էր նա, որ հարկաւոր է հնազանդուել, բայց՝ Աստուած իմ, այդ կարողութիւնիցս վեր է. երանի գիտենայի գոնէ թէ՛ ուր կ'տանեն քեզ, ողորմելի, և ինչպէս կ'վարվեն քեզ հետ: Թէպէտ տիրուհին խոստանում է, որ մէկ-երկու տարից յետոյ կ'գնէ քեզ և յետ կ'բերէ, բայց այնտեղից ոչոք չէ վերադառնում:

— Այնտեղ էլ Աստուած կայ, ինչպէս այստեղ, Քլոյէ՛:

— Կարելի է, պատասխանեց Քլոյէն, բայց Աստուած երբեմն մարդուն ծանր փորձանքների է հանդիպեցնում:

— Ես Աստուծոյ ձեռքին եմ, պատասխանեցի ես: Առանց Աստուծոյ կամքի ոչինչ չի լինի. դեռ շնորհակալ եմ Աստուածանից, որ նա չ'թող տուեց քեզ և որդկերանցս էլ ծախել, այլ միայն ինձ: Դուք այստեղ ապահով կ'մնաք, իսկ ես հաւատացած եմ, որ ինչ որ պատահելու լինի ինձ հետ, նա ինձ կ'օգնէ: Սակայն մենք շնորհակալ պէտք է լինենք մեր պարոնից նորա արած բարութիւնների համար:

— Բարութիւններ, կրկնեց Քլոյէն, շատ քիչ եմ տեսնում բարութիւններ: Պարոնը քեզ չ'պէտք է ծախէր, Թովմաս, իւր պարտքերը վճարելու համար. քեզ, որ այնպէս հաւատարիմ էիր նորան, որ նորա սեփական օգտի համար աւելի էիր աշխատում, քան թէ քո կնոջ ու ընտանիքի համար:

— Քլոյէ՛, պատասխանեցի ես, այդպէս մի խօսիր այս բոլորներում, որ դուցէ վերջին կ'լինեն, որ անցկացնելու եմ քեզ հետ. մի խօսք անգամ չեմ ուզում լսել պարոնիս դէմ. ես նորան ձեռքերիս վերայ եմ ման ածել մանուկ ժամանակը. նա էլ դորա փոխարէն կերակրում էր Թովմասին, խրճիթ տուեց նորան, հագցնում էր նորան. նա միշտ բարի էր դէպի Թովմասը և ես համոզուած եմ, որ եթէ կարելի լինէր, չէր ծախի նորան:

Շուտով եկաւ տիկին Շելլին, որին Քլոյէն ահամայ կերպով աթոռ առաջարկեց, բայց տիկին Շելլին, շիտթուած լինելով, չ'նկատեց այդ. գունաթափ ու լուռ նայում էր նա մեզ վերայ, յետոյ ձեռքերով ծածկեց երեսը ու ասաց արտասուքը զսպելով.

— Թովմաս, ես եկայ, որ.....

— Այլ, Աստուած իմ, այդպէս մի լաց լինէք, տիկի՛ն, մի լաց լինէք, ասաց Քլոյէն, նոյնպէս լաց լինելով և այսպէս ամենքս միասին, տիրուհին ու ստրուկները, արտասուք թափեցինք:

Այդ ժամանակ մտաւ խրճիթը գերեվաձառը և զայրացած գոչեց.

— Դէ՛հ, նե՛գր, պատրաստես:

Այդ միջոցին երեսները զարթեցան և հասկացան, որ պէտք է բաժանուեն հօրից:

Այստեղ Թովմասը չ'կարողացաւ զսպել արտասուքը:

— Այլ, ներիր ինձ, Թովմաս եղբայր, գոչեց հեկեկալով Նեան, ես այժմ զղջում եմ իմ անհամեստ հետաքրքրութեան համար:

— Ես շուտով կ'վերջացնեմ, օրիորդ, պատասխանեց Թովմասը. տիրուհին մօտեցաւ գերեվաձառին ու սկսեց տաք տաք խօսել նորա հետ: Իմ խեղճ գերդաստանը ճանապարհ զրեց ինձ մինչև այն սայլակը, որ պէտք է տանէր ինձ: Բոլոր նեղքները հաւաքուեցան հրաժարական ողջոյն աալու Թովմաս եղբորը:

— Ո՛հ, ինչպէս ցաւում եմ, որ պարոն Գէորգը այստեղ չէ, ասացի ես:

Մենք ճանապարհ ընկանք. բայց մի քանի բոլորից յետոյ ձիու ոտնաձայն դիպաւ ականջիս. յանկարծ պարոն Գէորգը թուաւ, մտաւ սայլակի մէջ, արտասուքը աչքերում սկսեց գրկել ինձ ու աղաղակել:

— Ո՛հ, պարոն Գէորգ, սիրտս այժմ հանգիստ է, որ առանց ձեզ տեսնելու չ'գնացի, ասացի ես: Տեսնելով ոտքերս շղթայած, նա սկսեց աղաղակել:

— Այլ, զարհուրա՛նք, խայտառակութիւն, կ'սպանեմ իսկոյն գերեվաձառին: Բայց ես նորան հանգստացրի: Այն ժամանակ երի-

տասարդ պարոնս ասաց. «Թովմաս, ես բերեցի քեզ համար իմ սեփական դոլարը:»

Ես չէի ուզում ընդունել բայց նա հարկադրեց ինձ. «ես եմ պահանջում այդ, Թովմաս եղբայր, ասաց նա, Քլոյէն ինձ խորհուրդ տուեց, որ արանք բանամ նորա մէջը թեւ անցկացնելու համար, որ կարողանաս ծածուկ վզեղ կախ անել:»

Աս ասացի Քլոյէին, որ երբ ես մեծանամ, կ'պատուիրեմ անպատճառ կառուցանել Թովմաս եղբոր համար լուսաւոր խրճիթ ծածկած տանիքով: Ո՛հ, իմ ցանկութիւնն է Թովմասին բաղդաւոր տեսնելը:

Երբ որ Գէորգը նստեց ձիու վերայ, ասաց, ես կարմրում եմ հայրենիքիս համար. ցտեսութիւն, Թովմաս եղբայր, վտահ նայիր ամենի աչքերին. մի կորցնիր զուարթութիւնդ:

— Թող օրհնէ քեզ Աստուած, ասացի ես, նայելով նորա վերայ քաղցրութեամբ: Կէտուկկիում շատ քիչ մարդիկ կան քեզ նման:

Այստեղը կանգնեց Թովմասը: Ոչինչ եզրակացութիւն չ'տալով այս տխուր պատմութեան մասին, Նւան սրբեց արտասուքով լիք աչքերը և Սուրբ գրքից կարդաց հետևեալը. «ես տեսայ մի գետ, որի ջուրը փայլում էր որպէս բիւրեղ և որի հետ խառնվում էր բոց:»

— Թովմաս, ասաց Նւան յանկարծ կանգնելով ու ձեռքը մեկնելով դէպի լիճը, ահա նա է:

— Ի՞նչը, օրիորդ:

— Մի՞թէ չես տեսնում: Այնտեղ, պատասխանեց աղջիկը, ցոյց տալով ջրերի թափանցիկ մակերևոյթը, որի մէջ ցոլանում էր երկնքի ոսկեգոյն ծիրանին:

— Ես կարծում եմ, որ այդ ձշմարիտ է, օրիորդ, ասաց Թովմասը և երգեց. — Քանա՛ն, քո ծաղիկալ ափը մեր հայրենիքն է, թող հրեշտակը հրեղէն թևերով նեղրին մօտեցնէ Աստուծոյ զարշապարին:

— Ո՞րտեղ է, քո կարծիքով, Թովմաս եղբայր, սուրբ հայրենիքը կամ նոր Երուսաղէմը, հարցրեց Նւան:

— Ո՛հ, շա՛տ բարձր, ամպերի տակը, օրիորդ:

— Կարծես ես նորան տեսնում եմ, նայի՛ր այն ամպերին, նոքա կարծես մարգարտէ դռներ լինեն. իսկ հեռուում ամենը, կարծես, ոսկէ է. երգի՛ր ինձ համար մեր սիրելի շարականը — փայլուն հողիները:

Նեղրը երգեց իսկոյն. «ես տեսնում եմ փայլուն հողիներ յաւիտենական փառքի երջանկութեան մէջ, նոքա սպիտակ շորերով հագնուած՝ յաղթութեան շարականներ են երգում:»

— Տեսել եմ ես նրանց, Թովմաս եղբայր, ասաց Նւան:

Թովմասը ո՛չ կասկած ցոյց տուեց և ո՛չ զարմացաւ. եթէ մինչև անգամ Նւան ասէր, թէ եղել է երկնքում, նա կ'հաւատար անպատճառ:

— Ես երազիս մէջ շատ անգամ եմ տեսնում այդ հողիները, Թովմաս եղբայր, և աչքերը փակած, մեղմ ձայնով այս խօսքերը շշնջաց. «Երբ նրանք թռչում են օդի մէջ իրանց կանաչ արմաւենիքը ձեռքերին բռնած — այն Ժամանակ բացվում են լուսաւոր երկնականարի դռները:»

— Ես նրանց մօտ կ'գնամ, Թովմաս եղբայր, ասաց նա:

— Ո՞ւր, օրիորդ:

Եւան կանգնեց և ձեռքով ցոյց տուեց երկնքի վերայ, իսկ

նորա զմայրուած աչքերը և երկար գանգուրները փայլում էին գերբնական շուքով մայր մանուղ արևի ճառագայթների տակ:

— Ա՛գնամ լուսաւոր հոգիների մօտ, Թովմաս, և այդ շուտով կ'լինի: Վերջին խօսքերից Թովմասը կարծես մի սաստիկ հարուած ստացաւ, նա մտաբերեց, որ արդէն կէս տարի է, ինչ որ Նւայի ձեռքերը օրըստօրէ նիհարանում էին, որ նորա կաշին թափանցիկ էր դառնում, շնչառութիւնը ծանրանում էր. առաջ նա ամբողջ ժամերով վազվզում էր այգու մէջ, իսկ այժմ հազիւ մի քանի րոպէ կարողանում էր խաղալ: Բայց խեղճ՝ նեղրը չէր նկատել նորա ուժից ընկնելը. այո՛, նա այնքան սիրում էր Նւային, որ չէր կարողացել նկատել նորա ուժաթափ լինելը: Այդ ժամանակ անտառի միջից լուռեցաւ Օֆելիայի ձայնը.

— Ե՛ւա, Նւա՛, ցող է թափվում, այսպիսի ժամանակ դու էլ չ'պէտք է դուրսը լինես: Թովմասն ու Նւան շտապեցին տուն վերադառնալ:

Եւայի հօր եղբայր Ալֆրէտ Սէն Կէրը եկել էր իւր տասն և երկու տարեկան որդի շնորհակոսի հետ Բօնշարտրէն լճի մօտ՝ եղբոր հետ մի քանի օր անցկացնելու: Հէնց որ այդ սևաչեայ գեղեցիկ, կենդանի և զիւրազրզիւ բնաւորութեամբ տղան տեսաւ իւր հօրեղբօր աղջիկ Նւային — խեղճ սիրեց նորան:

Սոքա մտածեցին ձիով զբօսանքի գնալ: Թովմասը բերեց Նւայի սիրելի սպիտակ ձին, որը իւր տիրուհու պէս գեղեցիկ էր ու հեզ, իսկ տասն և երեք տարեկան խառնածինը բերեց սև արաբական ձին, որին այն օրերում թանգ գնով նոր բերել էին տուել:

— Այս ի՞նչ կ'նշանակէ, Դօդօ, ծոյլ շուն, գոչեց հպարտ պատանին, նկատելով մի քանի բծեր ձիու կաշուի վերայ. դու այս առաւօտ ձին չե՞ս մաքրել:

— Ներեցէք, պարո՛ն, ես մաքրեցի, պատասխանեց խառնածինը խոնարհութեամբ. բայց ինքը կեղտոտուեցաւ:

Դօդօն գեղեցիկ տղայ էր, աշխոյժ դէմքով, սև մազերով և համարե՛ա նոյնքան բարձրահասակ էր, որքան շներիկոսը: շներիկոսի արհամարհական խօսքերի պատճառով խառնածինի երակների մէջ սպիտակների արիւնը բորբոքուեցաւ և ասաց այլայլուած կերպով. — Պարոն շներիկոս.....

Բայց շներիկոսը կտրեց Դօդօի խօսքը, երեսին մտրակի հարուած տալով. յետոյ թևքից բռնելով, ստիպեց չոքել և ծեծեց նրան այնքան, մինչև որ ինքը յոգնեցաւ:

— Ինչո՞ւ ես դու այդպէս կոպիտ ու տմարդի վարվում խեղճ Դօդօի հետ, ասաց Նւան, այս տեսարանի վերջը վրայ հասնելով:

— Կոպիտ, տմարդի. ի՞նչ ես ուզում դորանով ասել, սիրելի Նւա:

— Այդպիսի արարմունքից յետոյ ինձ «սիրելի Նւա» մի անուանիր:

— Բայց Դօդօն միշտ սուտ է խօսում:

— Եթէ սուտ է խօսում այդ այն պատճառով է, որ վախնում է քեզանից. դու նորա հետ վատ վարուեցար առանց որ և է պատճառի:

Այդ ժամանակ Դօդօն երկու ձիաներն էլ բերեց նրանց մօտ: Երիտասարդ խառնածինը Նւայի ձիու մօտ էր կանգնած, երբոր շներիկոսը, ձիու սանձը արձակելով, տուեց իւր գեղեցիկ հօրաբորջ աղջկան: Նւան, դարձնելով երեսը, ասաց քաղցրութեամբ. — դու բարի տղայ ես, Դօդօ, շնորհակալ եմ քեզանից:

Այս խօսքերը վերաւորեցին շներիկոսին:

Երբ որ երեխաները վերադառնում էին զբօսանքից Եւան հարցրեց Հենրիկոսին.

— Ինչո՞ւ չես սիրում Դօդօին:

— Դօդօին սիրե՞լ, ճշաց պատանի կալուածատէրը. յուսով եմ, սիրելի Եւա, որ դու էլ չես սիրում գերիներիդ:

— Ընդհակառակն, ես նրանց սիրում եմ:

— Ինչպէս ծիծաղելի է:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԷՐ. Այսօր այսքանը բաւական է. վաղը մենք կը ծանօթանանք մի չար բնաւորութիւն ունեցող նեղրի հետ, որը վերջը կ'սկսէ հետաքրքրել ձեզ և որին կ'հաւանէք:

ԷԴՈՒՍՐԳ. Ես հաւատացած եմ, մայրի՛կ, որ դուք Տօփսի մասին էք ասում, որին մօրաքոյրս իսկական սատանայ էր անուանում:

— Վաղը, որդի՛ք. ես չեմ սիրում պատմել առաջուց այն, ինչ որ մտազիր ենք կարգալ:

Վ Ե Յ Ե Ր Ո Ր Գ Ս Ո Ս Ի Ո Տ

Տ Օ Փ Ս Ի

ԻԿԻՆ ՊԱԼՄԷՐ (կարդալով). Մի անգամ երբ Օֆելիան առաւօտից սկսուած զբաղուած էր անտեսական գործերով, սանդուղքների վերայ լուեցաւ Սէն Կլէրի ձայնը.

— Յաճ եկէք այստեղ, Օֆելիա, ձեզ մի բան պիտի ցոյց տամ:

Այս մի բանը մի ութ—ինն տարեկան նեղր էր, որի կողը ու անհանդիստ աչքերը անզաղար երկչոտ հետաքրքրութեամբ այս ու այն կողմն էին վազում: Նորա զարմանքից կիսաբաց բերանի մէջ երևում էին երկու շարք սպիտակ ատամներ, նորա սև մազերը, որ բաժանած էին անթիւ հիւսերի՝ ճագարի մազերի էին նմանում: Նորա սև երեսի վերայ նկարվում էին միևնոյն ժամանակ և՛ սրամտութիւն և՛ չարամտութիւն, որը աշխատում էր ծածկել երեսի տխուր արտայայտութեամբ: Նա հա-

գած էր կոպիտ կտաւէ շոր և կանգնած էր ուղիղ համեստութեամբ ձեռքերը կրծքի վերայ խաչած:

Չ'նայելով սորա այսպէս հանդարտ զիրքին, Օֆելիան սարսափ զգաց, ենթադրելով, որ այս էակի մէջ նմանութիւն կայ սատանայի կամ չար հոգւոյ հետ:

— Ճշմարիտ, ես չեմ հասկանում, Սէն Կէր, թէ ինչո՞ւ ես բերել ինձ մօտ այս երեխային, ասաց Օֆելիան, աչքերը երկինքը բարձրացնելով:

— Նորա համար, որ դու պարագետ դորա կրթութեամբ, պատասխանեց Սէն Կէրը. ես քիչ ճանաչում եմ, աւելացրեց նա ծանրութեամբ, և համոզուած եմ, որ դու դորան առաքելութեան ճանապարհի վերայ կ'կանգնացնես:

Տօփսին շուտով նշանաւոր անձն դարձաւ Սէն Կէրի ընտանիքի մէջ: Մի օտարօտի ու անզսպելի ձգտումն ունէր նա ղէպի զանազան չարութիւններ, ծամածուծութիւններ ու ծաղրալի խեղկատակութիւններ: Նա կարող էր փոփոխակի և՛ պարել և՛ թռչկոտալ, երգել, շուացնել և իւր ձայնը ամեն տեսակ հնչիւններին նրմանեցնել: Ազատ ժամանակները տան բոլոր մանուկները նորա յետեից էին ընկած և անդադար հետաքրքրվում էին ու զուարճանում նորա խաղերով. մինչև անգամ ինքը Նւան էլ, զրավուած նորա կապիկութիւններով, շատ անգամը բերան բաց նայում էր նրա վերայ հետաքրքրութեամբ:

Տօփսին երեխանց կուռքը դառնալով, տան բոլոր ծառաներին ատելի ու արհամարհելի դարձաւ: Նորա ղէմ խօսք կապեցին, բայց մի՛ վրդովեք առաջուց, որովհետև փոքրիկ նեղրը ծածուկ վրէժխնդրութեամբ հանում էր իւր ոխը: Հէնց մէկը կ'զանգատի նորա

վերայ թէ՛ կոտորել է կամ պատուտել է մի բան, իսկոյն մեղադրողներից մէկի մի զոյգ թանկագին օղեր, կամ մի՛ գեղեցիկ շոր էր կորչում, կամ թէ այնպէս կեղտոտվում, որ ոչինչ բանի պէտք չէին գալիս: Բոլոր նորա թշնամիներին՝ կանանց և թէ տղամարդիկներին մի որեւիցէ դժբախտութիւն էր պատահում—կամ զիպչում էին եւ եկած ջրով կաթսային և այրվում էին, կամ թէ յանկարծ թափվում էր նորանց գլխին կեղտոտ ջուր և ապականում շորերը: Իսկոյն քննութիւն էր բացվում, բայց յանցաւորին չէին կարողանում գտնել: Նատ անգամ կանչուեցաւ Տօփսին Օֆելիայի առաջ դատուելու, բայց բոլոր հարցերին նա այնպէս ծանր ու անմեղ կերպով էր պատասխանում, որ միշտ պատվում էր պատժից. մանաւանդ որ նորա վերայ ոչոք հաստատ և ակներև մեղադրանք չէր գտնում: Մի անգամ պատշգամբում գահաւորակի վերայ պառկած էր Սէն Կէրը և ծխում էր, երբ նորա ականջին հասան Օֆելիայի սենեակից եկող յանդիմանութիւնների ու բարձր աղաղակի ձայներ:

— Էլ ի՞նչ նոր բան է արել այդ սատանայ Տօփսին, հարցրեց Սէն Կէրը. կասկած չ'կայ, որ նա պէտք է լինի այդ աղաղակների պատճառը:

Այդ ժամանակ Օֆելիան սաստիկ զայրացած դուրս եկաւ պատշգամբի վերայ, քարշ տալով իւր յետեից Տօփսին:

— Ի՞նչ է պատահել, քոյրիկ, հարցրեց Սէն Կէրը:

— Ա՛յն, որ այլևս չեմ կամենում տանջուել այս երեխայի պատճառով—համբերութիւնս հատաւ: Ես սորան փակեցի սենեակի մէջ և պատուիրեցի սովորել մի շարական, բայց հէնց որ ես դուրս եկայ սենեակից, նա իսկոյն վերթուցրեց բանալին, որը ես մեծ զգուշութեամբ պահել էի, բաց արաւ պահարանս, հանեց այնտեղից իմ

զլխարկի ամենալաւ ժապաւէնները ու կտրակեց իւր տիկինի շրջազգեստները համար. ես առաջին անգամ եմ տեսնում կեանքիս մէջ այսպիսի անկարգութիւն:

— Այստեղ արի՛, կապիկ, ասաց Սէն Կլէրը Տօփսին, նշան տալով, որ մօտենայ:

Տօփսին մօտեցաւ. նորա կողոր ու չար աչքերը փայլում էին երբեմն երկիւղով, երբեմն կամակորուժեամբ:

— Ինչո՞ւ այդպէս վատես պահում քեզ, հարցրեց Սէն Կլէրը, որ հազիւ էր կարողանում բռնել ծիծաղը, նայելով նորա խեղկատակ կերպարանքի վերայ:

— Ես այսպիսի չար սիրտ ունեմ, պատասխանեց Տօփսին հանդարտութեամբ. տիկին Օֆելիան էլ այսպէս ասաց:

— Դու չ'զիտես միթէ, թէ ինչպէս խնամք է տանում քեզ վերայ Օֆելիան և ինչքան ջանք է դործ դնում քեզ համար, իսկ նա այժմ էլ չէ իմանում, թէ ինչ անէ քեզ հետ, դու ինքդ ընցիր այդ:

— Ճշմարիտ է, պարոն, իմ առաջուայ տիրուհին էլ միևնոյնն էր ասում. իհարկէ, նա աւելի սաստիկ էր ծեծում ինձ, կտրտում էր մազերս, դուխս դռներին խփում, բայց չ'կարողացաւ ուղղել ինձ. եթէ մինչև անգամ արմատից հանէր բոլոր մազերս, դարձեալ չէր կարող ուղղել, ես շաա չար աղջիկ եմ. ո՛հ, Տէր իմ Աստուած, ի՛նչպէս չար եմ. բայց ես հօ ոչ այլ ինչ եմ, եթէ ոչ մի նեղր:

Սէն Կլէրն ու Օֆելիան լուռ միմեանց երեսին նայեցին, իսկ Նւան, որ լուռ էր այս խօսակցութիւնը, լուռութեամբ նշան արեց Տօփսին և երկու աղջիկները միասին դուրս գնացին ապակեայ փոքր սենեակը, ուր սովորաբար Սէն Կլէրը ընթերցանութեամբ էր պարապում:

— Հետաքրքիր է իմանալ թէ ի՛նչ կանէ Նւան նորա հետ, ասաց Սէն Կլէրը Օֆելիային և տարաւ նորան սենեակի ապակեայ դրան մօտ:

Փոքր ինչ բարձրացնելով վարագոյրը, նոքա տեսան, որ երկու աղջիկները նստած էին յատակի վերայ. Տօփսին իւր յանդուգն, ծիծաղաշարժ ու անվրդով դէմքով, իսկ Նւան արտասուալից աչքերով, որ արտայայտում էին նորա քնքոյշ սրտի զգացմունքը, կարեկցութեամբ ու սիրով լլուած:

— Ինչո՞ւ այդպէս չար ես, Տօփսի, ինչո՞ւ չես աշխատում ուղղուել, մի՞թէ ոչոքին չես սիրում, հարցնում էր նորան Նւան:

— Ես չեմ իմանում ի՞նչ բան է ս էր ը. ես սիրում եմ քաղցրեղէններ ու նարինջներ, էլ ո՛չինչ, պատասխանեց Տօփսին:

— Բայց դու հօ սիրում ես հօրդ ու մօրդ:

— Ես ամենևին չեմ ունեցել ո՛չ հայր և ո՛չ մայր, դուք այդ զիտէք, ես արդէն ասել եմ ձեզ:

— Այո՛, յիշում եմ, տխրութեամբ ասաց Նւան. բայց չունե՞ս դոնէ քոյր, եղբայր, մօրաքոյր....

— Ամենևին ոչոք չունեմ և չեմ էլ ունեցել:

— Բայց, Տօփսի, եթէ որ դու ցանկանայիր բարի լինել....

— Եթէ ես կամենայի մինչև անգամ բարի լինել հօ դարձեալ միևնոյն նեղրը կ'լինեմ. եթէ ես կարողանայի հանել վրայիցս կաշին ու սպիտականալ, այն ժամանակ կ'փորձէի:

— Բայց քեզ, կարելի է սիրել չ'նայելով որ սև ես, Տօփսի. եթէ դու բարի լինէիր, տիկին Օֆելիան կ'սիրէր քեզ:

Այս վերջին խօսքերի վերայ Տօփսին դառնութեամբ ծիծաղեց:

— Դու չե՞ս հաւատում, հարցրեց Նւան:

— Ո՛չ, նա ինձ չէ սիրում, որովհետեւ նեղր եմ: Նա աւելի շուտ կ'սիր է գորտին, քան թէ ինձ: Ոչոք չէ սիրում սեխն, սեւը ոչինչ լաւ բան չի կարող անել. ե՛ս—միայն ծիծաղում եմ գորա վերայ, աւելացրեց նա շուայնելով:

— Ո՛հ, Տօփսի, խեղճ աղջիկ, ես քեզ սիրում եմ, ասաց Նւան կարեկցութեամբ, և դնելով իւր փոքրիկ սպիտակ ձեռքը նորա ուսի վերայ, աւելացրեց. — Ես քեզ սիրում եմ նորա համար, որ դու չու- նես ո՛չ հայր, ո՛չ մայր, որովհետեւ դու խեղճ աղջիկ ես առանց ընտանիքի և առանց օգնութեան. սիրում եմ քեզ և կ'ցանկանայի, որ լինես բարի. ես շատ հիւանդ եմ, Տօփսի, ես երկար չեմ ապրի, և շատ ցաւում եմ, որ քեզ այդպէս չար եմ տեսնում. բարի եղիր իմ սիրոյս համար, ինձ շատ քիչ ժամանակ է մնում քեզ մօտ անցկացնելու:

Մի վայրկենում նեղրի սեւ ու կոյրը աչքերը լցուեցան արտա- սուքով, որոնք զլորուեցան Նւայի ձեռքի վերայ: Լսելով իւր տիրու- հու բերանից բարեկամական ու քնքոյշ խօսքեր, Տօփսին գլուխը կախեց ծնկների վերայ և սկսեց օղբալ ու լաց լինել, իսկ Նւան՝ խոնարհած նորա վերայ նմանում էր մի հրեշտակի, որ եկել էր յանցաւորին փրկելու համար:

— Խեղճ Տօփսի, մի՞թէ դու չ'գիտես, որ Յիսուսը մեզ ամենիս միատեսակ սիրով է սիրում, ասում էր Նւան. — Նա քեզ նոյնքան է սիրում, որչափ և ինձ: Բայց ո՛չ, նա քեզ ինձանից աւելի է սի- րում, որովհետեւ նա անհամեմատ բարի է մարդկանցից: Նա քեզ կօզնէ, որ ուզուես, և վերջը կ'զնաս երկինքը ուր և կ'մնաս յաւիտեան հրեշտակների մէջ: Մտածիր մի փոքր սորա վերայ,

Տօփսի, մտածիր, որ դու կարող ես դառնալ այն լուսաւոր հոգիներից մէկը, որոնց Թովմաս եղբայրը փառաբանում է իւր շարականների մէջ:

— Ո՛հ, իմ սիրելի օրիորդ, ասաց ոգևորուած Տօփսին, ես կաշ- խատեմ բարի լինել, անպատճառ կաշխատեմ, առաջ ամենևին չեմ մտածել զորա վերայ:

Սէն Կլէրը ծածկեց վարագոյրը:

— Իմ նազելի Նւան յիշեցնում է ինձ իմ մօրը, ասաց նա Օֆելիային. նա ինձ միշտ ասում էր՝ եթէ չուզում ես աչք տալ կոյրին, կանչիր մօտդ ու ձեռքդ դիր նորա վերայ:

— Շատ լաւ, ասաց Օֆելիան, բայց ես միշտ ատելութիւն էի զգում դէպի այդ նեղրները, ես վախենում էի մինչև անգամ մօտե- նալ այդ աղջկան:

— Բայց Նւան չէ վախենում:

— Ո՛հ, Նւան ուրիշ է, նա շատ բարեսիրտ է. վերջապէս, աւելացրեց նա մտածելով. Նւայի վարմունքը պատուիրած է մեզ Աստուածաշնչից:

— Ես հոգով ցանկանում եմ նմանուել Նւային, և սկսում եմ հաւատալ, որ նա այսօր ինձ փրկարար դաս տուեց, որին պէտք է հետեւել:

— Այս առաջին անգամը չէ, որ մանկական վարմունքը ծա- ոայում է իբրև օրինակ, ասաց Սէն Կլէրը:

ՏԻԿԻՆ ՊԱՆՄԵՐ. Որովհետեւ վաղուայ ընթերցանութիւնը աւելի երկար կ'շարունակուի, զորա համար հարկաւոր է սովորականից մի կէս ժամ առաջ հաւաքուել:

ՍՕՅԻԱ. Առաւել լա՛ւ, մայրիկ: Իսկ ե՛րբ, վերջապէս, կ'մանանք Թովմասի ազատութեան մասին:

ԷԴՈՒԱՐԴ. Դու գիտես, Սօֆիա, թէ ի՛նչ ասաց մայրը մեզ
հետաքրքրուելու համար:

Հե՛ղինէ. Էդուարդը ճշմարիտ է, թող բաւականանանք այսօ-
րուայ պատմութեան վերայ զըուցելով, որովհետեւ ընթերցանու-
թիւնը չպէտք է լսել միայն զուարճութեան համար. այնպէս չէ՞,
մայրիկ:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Անկասկած, աղջիկս, բայց քրոջդ անհամ-
բերութիւնը ներելի է, որովհետեւ նա բղխում է սրտի բարութիւնից:
Այսպէս ուրեմն մինչև վաղը, սիրելիքս:

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ԱՌԱԻՕՏ

ԵՐԿՈՒՏԵՍԱԿՄԱՀ:

ԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Երէկուայ կարգացած տը-
խուր անցքերը, որ իմացանք Նւայի ու-
ժաթափ լինելու մասին, երևի պատրաս-
տեցին ձեզ լսելու այսօրուայ ցաւալի
պատմութիւնը: Այսօր մենք տեսնում ենք
Նւային մօր կողքին մահճակալի վերայ
պառկած՝ խօսում է ծանր կերպով նորա հետ: Յանկարծ խօսեց նա
արագութեամբ.

— Ես կ'ցանկանայի, որ մտադրա կտրեն, մայրիկ:

— Ինչո՞ւ:

— Կամենում եմ, մինչև բոլորովին չէ հատել ուժս, բարեկամներիս
մէջ բաժանել. կանչեցէ՛ք, խնդրեմ, այստեղ հօրաքրոջս:

Տիկին Սէն Կէրը ձայն տուեց Օֆելիային:

Եւան, Օֆելիային տեսնելով, շարժեց իւր երկար գանգուր-

ները, կարծես, զուարճանալով նորանցով, և ասաց ժպտալով.

— Իմ հորաքոյր, խուզեցէ՛ք զառնուկին:

— Այդ ի՞նչ կ'նշանակէ, հարցրեց Սէն Կէրը ներս մտնելով, որ շտապով պաուղներ էր բերում աղջկայ համար:

— Ուզում եմ, հայրիկ, որ հորաքոյրս մազերս կտրէ, որովհետև շատ խիտ են նոքա և շոգեցնում են ինձ. բացի դորանից այդ կտրած մազերս ուզում եմ բարեկամներիս մէջ բաժանել որպէս յիշատակ:

Օֆելիան վերադարձաւ մկրատը ձեռքին:

— Միայն զգոյշ, քոյրիկ, խնդրեմ բոլորովին չփչացնես մազերը, ծայրերիցը միայն կտրի՛ր, ես շատ եմ սիրում նայել Նւայի զանգուրներին:

— Ա՛խ, հայրիկ... ասաց տխրութեամբ Նւան:

— Այո՛, աղջկա, պէտք է պահպանել մազերդ, մինչև ես և դու միասին կը գնանք հորեղբորդ մօտ. դու կայցելես Հենրիկոսին, աւելացրեց Սէն Կէրը ժպտալով:

— Ես այնտեղ երբէք չեմ գնայ, սիրելի հայրիկ, հաւատացէ՛ք ինձ, որ ես հեռանում եմ դէպի աւելի լաւ աշխարհը: Մի՞թէ չէք նկատում, որ օրըստօրէ նուազում եմ:

— Ինչո՞ւ դու անդադար այդ ես կրկնում, սիրելի Նւա:

— Որովհետև ճիշտ այդպէս է, հայրիկ:

Յետոյ նշանացի արեց հօրը, որը եկաւ և նստեց նորա մօտը:

— Հայրիկ, ասաց նա, զգում եմ, որ ոյժերս տկարանում են, գուցէ շուտով պէտք կ'լինի ուղևորուել... շատ բան ունեմ թէ ասելու և թէ անելու. տեսնում եմ, որ ձեզ վրդովում է, երբ ես սկսում եմ խօսել այդ մասին. բայց, ի՞նչ արած, ժամանակը չի

ներում, ես չ'պէտք է նորան կորցնեմ. հայրիկ, ես իսկոյն ամենը կ'կարգադրէի, եթէ դուք թոյլ տայիք:

— Թոյլ եմ տալիս, աղջկա, պատասխանեց Սէն Կէրը, մի ձեռքով ծածկելով իւր երեսը, իսկ միւսով բռնելով աղջկայ ձեռքը:

— Ես կ'կամենայի, որ բոլոր մեր ստրուկները հաւաքուէին այստեղ, ես ուզում եմ նրանցից իւրաքանչիւրին մի բան ասել:

Ստրուկները մտան թէ չէ, Նւան նստեց անկողնի մէջ և ուղղեց նրանց վերայ իւր արտասուալից աչքերը: Ստրուկները նայում էին միմեանց երեսին, ախ էին քաշում ու գլուխները կախ գցում: Կարծես ամենի սրտին պատել էր երկիւղն ու տրտմութիւնը. կանայքը երեսները ծածկում էին գոգնոցով:

— Ես կանչեցի ձեզ, սիրելի բարեկամներ, որովհետև սիրում եմ ձեզ, ասաց Նւան: Այո՛, սիրում եմ ձեզ ամենիդ և ցանկանում եմ, որ միշտ յիշէք այն՝ ինչ որ ես ուզում եմ ասել ձեզ... Շուտով ես թողնելու եմ ձեզ. մի քանի շաբաթից յետոյ դուք այլևս չէք տեսնի ինձ:

Այստեղ նորա խօսքը կտրեցին ստրուկները իրանց լացով ու հեծեծանքով: Մի րոպէից յետոյ նա շարունակեց աւելի ազդու ձայնով.

— Եթէ ինձ սիրում էք, մի՛ ընդհատէք ինձ. լսեցէ՛ք. ես ուզում եմ խօսել ձեզ հետ ձեր հոգիների վերաբերութեամբ: Սիրելի բարեկամներ, շատերը ձեզանից շատ սակաւ են մտածում այդ մասին, առաւել հոգ տանելով աշխարհային կեանքին. բայց կայ սորանից անհամեմատ լաւ կեանք, ո՛ւր գտնվում է Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոսը, ո՛ւր գնում եմ ես և յոյս ունեմ այնտեղ բնակուել. ո՛ւր դուք էլ կարող էք արժանանալ մտնելու: Բայց եթէ ուզում էք

գնալ այս լաւ աշխարհը, չ'պէտք է մնալ ծուլութեան, անգործութեան ու յանցանքի մէջ, պէտք է ճշմարիտ քրիստոնեաներ լինէք. երբէք չ'պէտք է մոռանաք, որ ձեզանից ամեն մէկը պարտաւոր է անարատ լինել. յաւիտեան անարատ: Ձեր պարապ ժամերում լըսեցէք Աւետարանի խօսքերը: Ես ձեզ համար աղօթեցի և յուսով եմ, որ մենք ամենքս կ'տեսնուենք միմեանց հետ այնտեղ՝ բարձր երկնքումը:

Այս խօսքերի վերայ բոլոր նեղրները առանց բացառութեան թէ մանուկները, թէ ծոյլերն և թէ անկարգները—ամենքը սրտները շարժուած սկսեցին բարձր ձայնով ողբալ, իրանց երեսները ծածկելով:

—Գիտեմ, որ դուք ամենքդ էլ սիրում էք ինձ, ասաց Եւան ձայնը բարձրացնելով:

—Թող օրհնէ քեզ Աստուած, պատասխանեցին ստրուկները արտասուելով:

—Գիտեմ ձեր մտերմութիւնը, շարունակեց աղջիկը, և դուրա համար ուզում եմ թողնել իբրև իմ սիրոյս գրաւ, ի յիշատակ Եւայի ամեն մինիդ մի մի փունջ մազ: Ամեն անգամ երբ կ'նայէք նորա վերայ, նա ձեզ կ'յիշեցնէ, որ ես ձեզ սիրում էի և որ Աստուծոյ կամքով երկինքը գնացի, ուր ձեզ ամենիդ սպասում եմ:

Դժուար է նկարագրել այստեղ այսպիսի հրաժարականից յառաջացած տխուր տեսարանը: Նեղրները, ողբալով ու լաց լինելով, հաւաքուեցան սիրելի աղջկայ շուրջը, որ ստանան նորա ձեռքից նորա սիրոյ վերջին գրաւականը: Նոքա հերթով չոքում էին ծնկների վերայ ու համբուրում էին նորա հագուստի փեշերը, իսկ ծերերը իրանց բարի և առաքինի բնաւորութեան համեմատ՝ մխիթարական

խօսքեր էին ասում նորան, աղօթք անում նորա համար և օրհնում նորան:

Օֆելիան, երկիւղ կրելով թէ մի գուցէ վրդովմունքից աւելի նուազի փոքրիկ աղջիկը, նշան էր տալիս նեղրներին, որ երբ ընծան ստանան, իսկոյն դուրս գնան սենեակից:

Վերջապէս մնացին միայն Թովմասն ու Մամմին:

—Ահա քեզ, Թովմաս եղբայր, ամենալաւ խոպովիքս, ասաց Եւան. ո՛հ, ինչպէս ուրախ եմ, որ ես քեզ կ'տեսնեմ այնտեղ՝ երկնքում, որովհետև ես հաւատացած եմ, որ դու այնտեղ կ'լինես: Իսկ դու Մամմի, սիրելի Մամմի, քեզ հետ էլ կ'տեսնուեմ, ասաց աղջիկը, փաթաթուելով իւր դայեակի վզին:

Հանդարտ կերպով հեռացնելով Թովմասին ու Մամմին սենեակից, Օֆելիան ուրախանում էր, որ հիւանդը մի փոքր կ'հանգստանայ, երբ յանկարծ յետ նայեց ու նկատեց Տօփսին անկողնու մօտ կանգնած:

—Դու որտեղեց եկար այստեղ, հարցրեց նա զարմացած:

—Ես վաղուց արդէն այստեղ էի, պատասխանեց Տփսին, աչքերը սրբելով. ո՛հ, սիրելի օրիորդ, ճշմարիտ է, ես շատ չար էի, բայց սուէք ինձ էլ ձեր մազեց մի փոքրիկ մաս:

—Անպատճառ քեզ էլ կ'տամ, խեղճ Տփսի, ահա վերցրու, ամեն անգամ երբ նայես սորա վերայ, միտդ բեր, որ ես սիրում էի քեզ ու ցանկանում էի, որ բարի լինես:

—Ո՛հ, օրիորդ, մեծ եռանդով աշխատում եմ, բայց բարի լինելը—այնպէս դժուար է, ինձ համար բոլորովին անսովոր բան է դա:

—Տէրն մեր Քրիստոսը տեսնում է քո բարի ցանկութիւնը, Տփսի, նա կօգնէ քեզ:

Այս խօսքերը լսելով, Տօփսին երեսը դողնոցով ծածկեց և դուրս գնաց սենեակից կրծքին պինդ կպցրած իւր սիրելի տիրուհու մազերի հիւսք:

Այս անցքից մի քանի օր անցած՝ Օֆելիան, որ ամբողջ գիշեր չէր հեռացել Նւայի մօտից, նկատեց, որ հիւանդի առողջութիւնը սովորականից վատ դարձաւ:

Այս գիշերին նա կամաց Սէն Կլէրի դուռը բաղխեց:

— Եղբայրս, եկ այստեղ, ասաց նա:

Երբ այս լուրը տարածուեցաւ տան մէջ, բոլոր ստրուկները ոտքի կանգնեցան, շարժողութիւնը ընդհանուր եղաւ. ամենքը եկան հաւաքուեցան պատշգամբի վերայ և արտասուելից աչքերով նայում էին ապակէ դռներից իրանց փոքրիկ տիրուհու վերայ:

Սէն Կլէրը ոչինչ չէր տեսնում ու չէր լսում, թէ ինչ էր կատարվում իւր շուրջը. նորա ուշադրութիւնը կենտրոնացած էր նազելի աղջկայ դէմքի վերայ. խոնարհեցնելով գլուխը իւր զաւակի վերայ— շնչաց ախանջումը. «Նւա, սիրելի Նւա»:

— Ո՛հ, երանի թէ մի անգամ էլ կարողանայ զարթնել, երանի թէ մի անգամ էլ ձայն հանէ:

Հիւանդի մեծ աչքերը բացուեցան, ժպիտը խաղաց շրթուների վերայ, գլուխը բարձրացրեց և աշխատում էր մի բան ասել:

— Ճանաչում ես ինձ, Նւա, հարցրեց հայրը աննկարագրելի տխրութեամբ:

— Սիրելի հայրիկ, ասաց աղջիկը, յետոյ մեծ դժուարութեամբ կարողացաւ իւր փոքրիկ ու նուազ ձեռքերը փաթաթել հօր վզովը, որոնք համարեան իսկոյն ցած ընկան:

Բարձրի վերայ պառկած՝ անշարժ մնաց աղջիկը: Նորա մեծ

ու թափանցիկ աչքերը ուղղած էին դէպի երկինքը:

Բայց ի՞նչ էին արտայայտում այժմ այն աչքերը, որ այնքան յաճախ խօսում էին երկնքի վերայ. երկրային աշխարհը ու նորա չարչարանքները էլ չ'կային նորա համար, բայց նորա դէմքի արտայայտութիւնը այնպէս պարզ էր ու խորհրդաւոր, որ ամենքը ակամայ պահում էին ցաւակցութեան արտասուքը, ամենքը լուռ ու անշշուռ կերպով շրջապատել էին նորան:

— Եւա, ասաց մեղմ ձայնով Սէն Կլէրը:

Նա չ'պատասխանեց:

— Ո՛հ, Նւա, շարունակեց հայրը, ասա մեզ, ի՞նչ ես տեսնում:

Մանկան երեսը փայլեցաւ հանդիսաւոր ժպիտով, յետոյ մեղմ ու կցկտուր ձայնով շնչաց. «Սէր, ցնծութիւն, խաղաղութիւն».

Այդ անցքից մի քանի շաբաթ անցած՝ մի երեկոյ Սէն Կլէրը սրձատուն գնաց լրագիր կարդալու: Նոյն ժամուն անսպասելի կերպով երկու հարբած մարդկերանց մէջ ծեծ ու կռիւ բացուեցաւ. մի քանի այցելուներ և սոցա թուում Սէն Կլէրը կամենում էին բաժանել նրանց ու հանդարտացնել. յանկարծ այս հարբածներից մէկը մահու հարուած տուեց Սէն Կլէրի կրծքին:

Տուն տանելու ժամանակ ցաւից և արեան հոսումից Սէն Կլէրը ուշաթափուեցաւ, բայց Օֆելիայի խնամքը կենդանութիւն տուեց նորան, նա բաց արաւ աչքերը, արագութեամբ նայեց Օֆելիայի ու ծառաների վերայ և վերջապէս նորա աչքն ընկաւ իւր մօր լուսանկար պատկերը:

Թովմասը նորա մօտ չորած, ջերմ սրտով աղօթք էր անում. Սէն Կլէրը պինդ բռնեց նեղրի ձեռքը ու տխուր կերպով նայեց

նորա երեսին, բայց ոյժ չունեցաւ մի բառ անգամ արտասանելու :
Այս զրութեան մէջ քնաց նա մի քանի վայրկեան, յետոյ բացեց
աչքերը և երևի մի տեսիլ երևեցաւ նորան, որովհետև գոչեց.

— Մայրիկս :

Եւ այսպէս վախճանեցաւ :

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԱՌԱՒՕՏ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒԹԻՒՆԸ: ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՊԱՐՈՆԸ:

ԱԶԱՏԻԶԸ:

ստեցէ՛ք և ուշադրութեամբ լսեցէ՛ք, սի-
րելի որդիք, ասաց տիկին Պալմէրը, որով-
հետև այսօր մենք վերջին անգամն ենք
հաւաքվում Թովմաս եղբօր տնակի
առիթով :

Հեղինէ. Խոստովանվում եմ, մայրիկ, որ
եւայի և Սէն Կլէրի մահուան տխուր
պատմութիւնից յետոյ, որքան որ մօտենում ենք զբքի աւարտելուն,
այնքան անհանգստութիւն եմ զգում :

ՍՕՖԻԱ. Ես էլ միևնոյնն եմ զգում, բայց հիմա աւելի քան
երբէք վախենում եմ Թովմասի ապագայ կեանքի համար :

— Ինչո՞ւ պէտք է վրդովուել՝ մի՞թէ չ'զիտենք մենք նորա ճշմա-
րիտ հաւատը. կասկած չ'կայ, որ Թովմաս եղբայրը ինչ փորձանք-
ների որ հանդիպի, յաղթող կ'հանդիսանայ :

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ (կարդալով) Սէն Կլէրը կամենում էր Թովմասին

ստրկութիւնից ազատել, բայց, ինչպէս տեսանք, յանկարծ անսպասելի կերպով վրա հասաւ մահը: Այս անգամ մեր խեղճ թովմաս եղբայրը ընկաւ Սիմէօն Լեզրի անունով մի անասուած, կատաղի և իւր ստրկիների հետ բարբարոսաբար վարուող մարդու ձեռքը: Շուտով նկատելով որ թովմասը աստուածասէր է, Լեզրին սկսեց հայհոյել, ծեծել ու ծաղրել նորան:

Լեզրի կատաղութիւնը աւելի այն ժամանակ սաստկացաւ, երբ թովմասը չընդունեց Լեզրի առաջարկած վերակացուի պաշտօնը, որով ոչ թէ միայն պէտք է նայէր նեզրների աշխատելուն, այլ և պատահած ժամանակը պէտք է ծեծէր նորանց: Կատաղեցաւ անզուժ կալուածատէրը, հրամայեց իւր նեզրներից երկուսին, որոնք անզոժութեան կողմից գերազանցում էին իւրեանց պարոնից, որ հնազանդութիւն սովորեցնեն սև պուրիտանին—ինչպէս որ նա ծաղրելով անուանում էր թովմասին: Սամբօն և Կվիմբօն (այսպէս էին Լեզրի դահիճների անունները) ուրախ ժպտալ երեսներին սկսեցին գործը և փոքր ժամանակում զօրեղ թովմասին մեռած դիակ դարձրին և նորա մարմինը սարսափելի վէրքերով ծածկեցին:

—Տղայք, դուք ձեր այդ ծառայութեան համար վարձատրութեան արժանի էք, ասաց նորանց Լեզրին պատիժը աւարտվելուց յետոյ:

—Ո՛հ, յայանի բան է պարոն, ես նորան ուղիղ սրտով էի ծեծում, ասաց Սամբօն ինքնաբաւական կերպով:

—Իսկ ես, ասաց Կվիմբօն մի նախանձոտ հայեացք ձգելով Սամբօի վերայ, ես սաստիկ ուժով հարուած էի տալիս զլիսին:

—Լա՛ւ, պատասխանեց Լեզրին վայրենի ուրախութեամբ: Յետոյ մի բոպէ մտածելուց յետոյ, աւելացրեց նա, սպառնալի

հայեացք ձգելով իւր երկու դահիճների վերայ, բայց եթէ նա մեռնի այդ պատժից, որը վերջինը չէ լինելու, ինչպէս ես ձեզ պատուիրել եմ, այն ժամանակ դուք երկուսդ էլ կ'հետեւէք նորան զէպի խլուրդների աշխարհը:

—Դուք միշտ կատակ էք անում, պարոն, ասացին դահիճները, ծիծաղելով այս հանաքի վերայ, թէև սրտի խորքում ամենևին ուրախութիւն չէին զգում նորա սրախօսութիւնից:

—Ահա, առէ՛ք, աւելացրեց Լեզրին, տալով նորանց մի ամանով օղի. հերթով խմեցէ՛ք, ամեն աշխատանք արժանի է վարձատրութեան:

Նորանք շուտով դատարկեցին օղիի ամանը, որը ամբողջ օրը պահպանեց նրանց ուրախութիւնը:

Մի շաբաթ ակամայ անգործութիւնից յետոյ թովմաս եղբայրը առողջացաւ, բայց շուտով կրկին ենթարկուեցաւ փորձանքի: Երկու կանայք փախան Լեզրի ազարակից: Լեզրին ամեն տեսակ միջոց գործ դրեց նորանց գանելու համար—ուղարկեց զէպի ամեն կողմ իւր մարդկերանց համարեա՛ կէսը, մինչև անգամ արձակեց քաղցած շների մի խումբ, որոնց պահում էր միայն փախչող գերիներ որսալու համար, բայց նորա բոլոր ջանքը իզուր անցաւ:

Յանկարծ մի սարսափելի միտք ծագեց նորա մէջ:

—Այս ամենի պատճառը անպիտան թովմասն է, աղաղակեց նա, կրակներ թափելով աչքերից: Նա իւր սրտում ծիծաղում է վշտիս վերայ.—հա՛, նա ծիծաղում է վերաս, աւելացրեց նա վեր թռչելով տեղից, լա՛ւ ուրեմն. եթէ որ տաան անգամ աւելի արժէք ունենալու լինէր, ես դարձեալ կ'սպաննեմ նորան, եթէ չ'պատմէ, թէ ո՛ւր փախան կանայքը:

— Թովմաս, գոչեց նա, մօտենալով նեզրին, զիտե՞ս, որ ես վըճ-
ռեցի քեզ սպանել:

— Շատ կարելի է, պատասխանեց Թովմասը հանդարտ կերպով:

— Զգո՛յշ եղեր, շարունակեց Լեզրին, այս դիտաւորութիւնը
վճռած է, այս վճիռը անդառնալի է, ես դորան կ'փոխեմ միայն
մի պայմանով, եթէ կասես ինձ թէ ո՛ւր փախան գերիներս:

Թովմասը ոչինչ չ'պատասխանեց:

— Հասկան՞ում ես ինձ, աղաղակեց Լեզրին, ոտքերը գետնին
խփելով:

— Զեմ կարող պատասխանել այդ հարցին, պատասխանեց ծա-
նրը ու վճռողարար Թովմասը:

— Դեռ ևս համարձակվում ես հաւատացնել ինձ, թէ ոչինչ
չ'գիտես, պառաւ սև քրիստոնէայ, գոչեց Լեզրին ատամները
կրճտացնելով:

Թովմասը լռում էր:

— Ասա խոյն, գոչեց Լեզրին, մի բան զիտե՞ս նորանց փա-
խուստի մասին:

— Գիտեմ, պարոն, բայց ասել ոչինչ չեմ կարող, ես միայն
մեռնել կարող եմ:

— Ուրեմն կ'մեռնես:

Թովմասը բարձրացրեց աչքերը Լեզրիի վերայ:

— Եթէ դուք տկար լինէիք, կամ տանջվում լինէիք և ես
կարողանայի փրկել ձեզ, ես առի սրտէ պատրաստ էի արիւնս չ'ննայել
ձեզ համար. եթէ կաթիլ կաթիլ հարկաւոր լինէր արիւնս քամել
ձեր ազատութեան համար, ես մեծ ուրախութեամբ կ'տայի: Ո՛հ,
մի՛ գնէք այդչափ սարսափելի մեղք ձեր հոգւոյ վերայ, դուք դո-

րանով աւելի ձեզ կ'մնասէք, քան թէ ինձ. որքան էլ ծանր լինեն
իմ չարչարանքները, շուտով կանցնեն, իսկ եթէ դուք չ'զղջաք, ձեր
չարչարանքները անվերջ կ'լինեն:

Այս խօսքերը միայն այն ներգործութիւնն ունեցան, որ Լե-
զրիին մի ըրպէ շատ զարմացրին ու դադարեցրին նորա կատաղու-
թիւնը. բայց դա մի ըրպէական անվստահութիւն էր. նորա չարու-
թիւնը աւելի կատաղի կերպով նորոգուեցաւ: Բարկութիւնից գունա-
թափուած, կատաղած Լեզրին յարձակուեցաւ նեզրի վերայ ու
գետին գլորեց նորան:

— Սամբօ, Կվիմբօ, գոռաց նա:

Սամբօն ու Կվիմբօն եկան:

Թովմասի զարմանալի համբերութիւնը մի փոքր շփոթեց նո-
րանց և մեղմացրեց իւր դահլիճների կատաղութիւնը:

— Նա համարեա՞ մեռաւ, ասաց անհամարձակ Սամբօն:

Թովմասը բացեց աչքերը:

— Խեղճ ու թշուառ էակ, ասաց նա նայելով Լեզրիի վերայ.
դուք արդէն ամեն բան վերջացրիք ինձ հետ... իսկ ես առի սրտէ
ներում եմ ձեզ:

Եւ գերիի աչքերը փակուեցան. կարելի էր կարծել որ նա մեռաւ:

— Վերջապէս, ասաց Լեզրին մօտենալով ստրուկին, այս ան-
գամ նա արդէն մեռաւ, և հեռացաւ նորա մօտից: Թովմասը դեռ
չէր մեռել:

Տանջանքների ժամանակ նորա խուլ աղօթքները ազդեցին
դահլիճների սրտին և Լեզրիի գնալուց յետոյ Սամբօն և Կվիմբօն,
լուանալով իւրեանց զոհի վէրքերը և բամբակի մնացորդներից շուտով
անկողին պատրաստելուց յետոյ, պառկացրին նորա վերայ Թովմասին:

— Ո՛հ, Թովմաս, մենք քեզ հետ անարդար վարուեցանք, ասաց Կվիմբօն:

— Ներում եմ ձեզ ուղիղ սրտով, ասաց Թովմասը թոյլ ձայնով:

— Ո՛հ, Թովմաս, բայց ո՞վ է Յիսուսը, միթէ դու նորան միշտ մօտդ ես տեսնում:

Քրիստոնեայ նեզրի հոգին նորից կենդանութիւն ստացաւ. մի քանի խօսքերով նա նկարագրեց Փրկչի կեանքը:

Երկու դահիճներն էլ լաց էին լինում:

— Առաջ այդ մասին ես ոչինչ չգիտէի, բայց հաւատում եմ, չեմ կարող չհաւատալ:

— Յիսուսը կողորմի մեզ:

— Թշուառ էակներ, ասաց Թովմասը, ես շատ ուրախ կ'լինեմ իմ կրած չարչարանքներիս համար, եթէ միայն կ'կարողանամ ձեզ դէպի Յիսուսը դարձնել: Ո՛հ, Տէր, աղաչում եմ Քեզ, շնորհիր ինձ այս երկու հոգին:

Այս անցքից երկու օր անցած՝ դէպի Լեզրին տունը տանող ճեմելէքով մի երիտասարդ թեթև կառքի մէջ նստած արագութեամբ մօտեցաւ դռներին. նա ցած եկաւ կառքից, բաց թողեց սանձերը և հարցրեց թէ որտեղ է կալուածատէրը:

Սա Գէորգ Շելլին էր:

Լեզրին նորան տհաճութեամբ ընդունեց:

— Ես լսեցի, որ դուք նոր—Օրլէանում Թովմաս անունով մի նեզր էք գնել, ասաց նա. մի ժամանակ նա իմ հօր մօտ էր կենում, այժմ ես եկել եմ նորան յետ գնելու դիտաւորութեամբ:

— Սա այնտեղ պառկած է շտեմարանում, ասաց մի երեխայ, որ բռնած ունէր Գէորգի ձիու սանձերը:

Այդ միջոցին Լեզրին, հայհոյանքներ արձակելով բերանից, ոտքով մի կողմ բռնեց երեսային, իսկ Գէորգը խնայն շտապեց դէպի շտեմարանը:

— Այս ի՞նչ եմ տեսնում, Թովմաս եղբայր, թշուառ բարեկամս, իմ հին բարեկամս, ասաց Գէորգը ծնկների վերայ ընկնելով մեռնողը անկողնի մօտ:

Գէորգի ձայնը թափանցեց մեռնողը սրտի մէջ, գլուխը մի փոքր շարժելով, ժպտաց Թովմասը և ասաց թոյլ ձայնով.

— Երբ Յիսուսը մերձենում է մահճին, մահճի՞ն դառնում է փափուկ, ինչպէս աղուամազ:

Աղի արցունք էր թափում Գէորգը իւր թշուառ բարեկամի վերայ գլուխը խոնարհած:

— Ո՛հ, զարթիր, սիրելի Թովմաս, մի անգամ էլ խօսիր, ասում էր նա, բաց աչքերդ, ես եմ—Գէորգը, քո սիրելի փոքր Գէորգը, չե՞ս ճանաչում ինձ:

— Պարոն Գէորգ, արտաբերեց Թովմասը թոյլ ձայնով ու կամաց աչքերը բաց անելով, պարոն Գէորգ, կրկնեց նա ցնորուածի նման:

Երկար ժամանակ հարկաւոր եղաւ մինչև Թովմասը սթափուեցաւ. նորա միտքը պարզուեցաւ, և Գէորգի անունը լսելով, նորա մոլորուած հայեացքը պայծառացաւ: Խեղճը ձեռքերը խաչեց և նորա աչքերը լցուեցան արտասուքով:

— Տէր, փառք Քեզ, սա էր իմ ցանկութիւնը, ասաց նա, Շելլին չէ մոռացել ինձ, սա է ջերմոցնում սիրտս, մխիթարում հոգիս, այսուհետև հանգիստ կ'մեռնեմ, շնորհակալ եմ, Տէր, քեզանից: Ո՛հ, հոգիս:

— Ո՛չ, դու չես մեռնի, ես չեմ ուզում որ դու մեռնես, կամ

մինչև անգամ մտածես մահուան վերայ, ես եկել եմ քեզ յետ գնելու և տանելու, ասում էր Գէորգը կարեկցութեամբ:

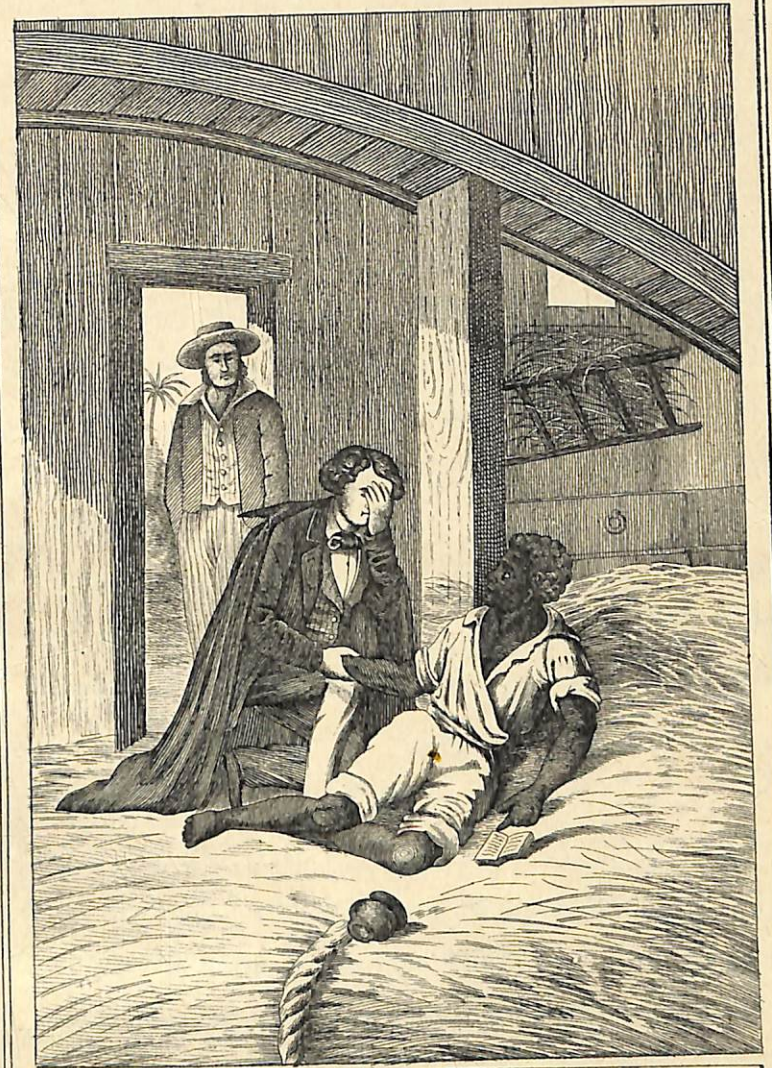
— Ո՛հ, դուք ուշացաք, պարոն Գէորգ, Յիսուան արդէն գնեց ինձ և ես փափագում եմ մտնել նորա բնակարանը. ես շատ եմ շտապում այնտեղ գնալ, երկնքում աւելի լաւ է, քան թէ Կենտուկ-կիում:

— Ո՛հ, մի՛ մեռիր, դա ինձ կ'սպանէ, սիրտս կտրատվում է քո կրած տանջանքները երեւակայելիս. դու երկու օր շարունակ պառկած էիր այս հոտած ու խոնաւ շտեմարանում, թշուառ, թշուառ բարեկամ:

— Ո՛հ, ինձ այդպէս մի՛ անուանէք, ասաց Փովմասը հանդիսաւոր կերպով. յիրաւի, մի ժամանակ թշուառ էի, բայց այդ անցաւ. ես այժմ փառաց դռների մօտն եմ կանգնած, երկինքը մօտ է. Փովմասը տարաւ յաղթութիւնը, որը ինքը Յիսուսը ուղարկեց նորան, թող օրհնած լինի նորա անունը:

Գէորգը լուռ ու անշարժ կանգնած էր իւր վաղեմի բարեկամի մօտ և խորին յարգութեամբ նայում էր նորա վերայ: Փովմասը, բռնելով Գէորգի ձեռքը, ասաց.

— Ոչինչ պէտք չէ յայտնել Քրիստին. խեղճ Քրիստի, դա նորա համար մահու հարուած կ'լինի. ասացէք նորան, որ ինձ փառաց ճանապարհի վերայ տեսաք, որ ես այս աշխարհում այլ ևս ոչոքի համար չեմ կարող մնալ, և որ Տէրը միշտ ու ամեն տեղ ինձ մօտ էր ու թեթեւացնում էր ցաւերս.... Բայց, խեղճ որդիքս, օրօրոցի մէջ թողած խեղճ մանուկս: Երբեմն որ նրանց յիշում էի, սիրտս կտոր կտոր էր լինում. ասացէք նորանց ամենքին, որ հետեւեն ինձ, ողջունեցէք իմ կողմից պարոնիս, բարի և սիրելի տիկնոջը և աղա-

Այս ինչ եմ տեսնում, Փովմաս եղբայր, թշուառ բարեկամս, իմ հին բարեկամս:

Gr. A. Schwan

ըսկի բոլոր բանուորներին: Նս միշտ և ամեն տեղ սիրում էի բոլոր արարածներին...բոլորը սէր էր ինձ համար: Ո՛հ, պարոն Գէորգ, մեծ բան է քրիստոնեայ լինելը:

Միքանի ըոպէից յետոյ խեղճ Թովմասը մեռաւ:

Նըրիտասարդը Լեզրիից խնդրեց Թովմասի դիակը, թաղեց նորան և գերեզմանի մօտ չոգելով, ձեռքերը դէպի երկինքը բարձրացրեց և բարձր ձայնով գոչեց.

— Վ կայ եմ կանչում Գեղ, Տէր-Աստուած, որ կ'ոչնչացնեմ այս երկրում նեզրների սորկութիւնը:

Այս սարսափելի անցքից մի ամիս յետոյ, ձեռուայ մութ գիշերներից մէկում, պարոն Նելլիի գաւթում կառքի անիւների ձայն լսուեցաւ:

— Պարոն Գէորգը, բացականչեց Քլոյէն, վազելով դէպի պատուհանը:

Տիկին Նելլին շտապեց դէպի դուռը: Ղրան մօտ հանդիպեց իւր որդուն և զրկախառնեց նորան: Քլոյէն անշարժ կանգնած՝ աշխատում էր գիշերուայ մթութեան մէջ մի բան տեսնել:

— Ո՛հ, խեղճ Քլոյէ, ասաց Գէորգը, մօտենալով նորան և ցաւակցութեամբ ձեռք մեկնելով. ես կ'զօհէի իմ բոլոր հարստութիւնը, եթէ կարողանայի նորան այստեղ բերել, բայց նա հեռացաւ, նա տեղափոխուեց դէպի աւելի լաւ աշխարհ:

Տիկին Նելլին ճիշ բարձրացրեց. Քլոյէն մի խօսք չկարողացաւ արտասանել: Նոքա մտան հիւրասենեակը: Այնտեղ սեղանի վերայ դրած էր մի նշանաւոր գումար, որ Քլոյէն հաւաքել էր իւր ամուսնուն ազատելու համար: Նա վերցրեց այն փողերը և, տալով տիրուհուն, ասաց.

— Ես էլ չեմ ուզում տեսնել այդ փողերը և ոչ լսել դորանց

մասին. ես վաղուց գիտէի, որ այսպէս կ'լինէր նորա վերջը—ծառ-
խուել ու չարչարուել այս հին ազարակներում:

Վերջացնելով խօսքը, Քլոյէն հպարտութեամբ դէպի
դուռը գնաց:

— Խեղճ, իմ բարի Քլոյէ, ասաց տիկին Շելլին, հետևելով նորան
և հանդարտութեամբ նստացնելով աթոռի վերայ, որի մօտը ինքն
էլ նստեց:

Քլոյէն գլուխը կախած իւր տիրուհու ուսի վերայ, սկսեց ողբալ:

— Ո՛հ, ներեցէ՛ք տիկին, ասաց նա, սիրտս կտոր կտոր է լինում:

— Գիտեմ... պատասխանեց տիկին Շելլին: աղի արցունք թա-
փելով:

Տիրեց խորին լուռութիւն. լաց էին լինում ամենքը. վերջապէս
Գէորգը նստեց խեղճ այրի կնոջ կողքին ու սրտառուչ պարզու-
թեամբ պատմեց նորան ամուսնոյ կրած չարչարանքները և կրկնեց
Թովմասի վերջին հեզ խօսքերը:

Մի ամիս անցած այս անցքից յետոյ՝ առաւօտեան Շելլի
գերիները կանչուած էին մեծ սրահը երիտասարդ պարոնի ասած-
ները լսելու, որը հօր մահուանից յետոյ ինքն էր ժառանգութիւն
ստացել, և ուզում էր ասել գերիներին նրանց վերաբերեալ մի նո-
րութիւն:

Գէորգը դուրս եկաւ սրահը թղթերի մի կապոց ձեռքին.
սրանք արձակման թղթերն էին և բաժանեց գերիներին, առաջուց
կարդալով նրանց բովանդակութիւնը:

Ամենքը միաձայն յայտնեցին իրանց ուրախութիւնն ու շնոր-
հակալութիւնը. շատերը նրանցից յետ դարձրին իրանց արձակման
թղթերը, պաշարելով նորան արցունքներով ու աղաչանքով:

— Մենք չենք ուզում ձեր տուած աղատութիւնը, ասում էին
նորանք. մենք միշտ ունեցել ենք մեր ամեն պիտոյքները, մենք չենք
ուզում թողնել ոչ այս հին տունը, ոչ մեր պարոնին, ոչ մեր տի-
րուհուն; մի խօսքով մենք չենք հեռանայ այստեղից:

Այս սրտաշարժ տեսարանից յետոյ, Գէորգը առաջ եկաւ
սրահի մէջ տեղը և ասաց.

— Դառն է ինձ համար ձեզանից բաժանուել, բարի բարե-
կամներս. մեր ազարակին հարկաւոր են նոյնքան մարդիկ, որքան
հարկաւոր էին ձեր արձակմանից առաջ. իսկ այժմ դուք ամենքդ—
ծերեր, մանուկներ, կանայք և տղամարդիք—ամենքդ ազատ էք:
Ես ձեզ կ'վճարեմ ձեր աշխատանքի վարձը, որի համար մենք պայ-
ման կ'կապենք: Ես օգուտ կ'քսողեմ կայուածքից և յուսով եմ ձեր
մէջ գտնել բարեկամութիւն և աշխատասիրութիւն: Այժմ, սիրելի-
ներ, բարձրացրէ՛ք ձեր աչքերը դէպի երկինքը և փառաբանեցէ՛ք
Տիրոջը: Դարձեալ մի խօսք, աւելացրեց նա փոքր լուռութիւնից յե-
տոյ. ամենքդ յիշում էք մեր բարի Թովմաս եղբօրը:

— Ո՛հ, այո՛, յիշում ենք, ասացին միաձայն ամենքը:

Այն ժամանակ Գէորգը կարճառօտ պատմեց նորանց Թովմասի
մահը և յայտնեց նորա հրաժարական ողջոյնը, որ նա ուղարկել
էր իւր հին բարեկամներին:

— Լսեցէ՛ք, բարեկամներ, այս արժանաւոր նահատակի գերեզ-
մանի վերայ երդուեցի երբէք չունենալ գերիներ իմ ազարակի մէջ:
Այն ժամանակ, երբ դուք կ'վայելէք ձեր ստացած աղատութիւնը,
մտաբերեցէ՛ք, որ դորանով պարասկան էք նորա բարի սրտին, իսկ
նորա բարեկամութիւնը փոխադրեցէ՛ք նորա կնոջ և որդկերանց
վերայ: Ամեն անգամ երբ կ'նայէք Թովմաս եղբօր սնակին, մտաբե-

րեցէք, որ այն բարի և ջերմեռանդ քրիստոնեան այդ տնակի մէջ է անցկացրել այնքան երեկոներ միշտ ձեզանով շրջապատուած: Խեղճ, ողորմելի թովմաս: Գանուեցան մարդիք, որոնք չ'գնահատեցին քեզ և դու նահատակուեցար քո հաւատարմութեան համար: Գոնեա՛ այժմ կ'հանդարտուեն քո ոսկորները. քո մահովը դու ազատեցիր ուրիշներին:

ՏԻԿԻՆ ՊԱԼՄԵՐ. Մեր պատմութիւնը այստեղ կ'վերջանար, եթէ որ չ'յիշէինք խեղճ Ելիզային և նորա որդի Հենրիկոսին: Անկասկած, իմ սիրելի որդիք, դուք մեծ ուրախութեամբ կ'իմանաք, որ այս անձնատուր մայրը շատ անյաջողութիւններից ու վտանգներից յետոյ, միացաւ իւր ամուսնու հետ, որը մինչև նոցա գտնելը նոյնպէս շատ վտանգների էր ենթարկուել: Այս գերդաստանը մըշտապէս Կանադայի մէջ բնակուեցաւ:

Խնդրում ենք առանձին ուշադրութիւն դարձնել հետևեալ սխալների վերայ.

Երև.	Կող.	Գիտ.	Կող.
6	3	Ֆելեբեկոսին	Ֆելբենանդին
»	8	Նահանգ	գաւառ
»	9	գաւառեց	Նահանգեց
17	17	ասպանդակը,	ասպանդակը բռնելով,
30	14	առատ	առատաձեռն
31	16	խմբ,	խմբ,
37	15	Շէլբին,	Սէն Կլէրը.
57	25	գաւառութեամբ	գաւառութեամբ
80	10	անձնատուր	անձուէր

Հարկատուների ցուցակի համար 2. 2.

Գրքի համար	Տեսակ	Պարտք	Գումար
1	Հարկատու	5	5
2	Հարկատու	8	8
3	Հարկատու	9	9
4	Հարկատու	11	11
5	Հարկատու	14	30
6	Հարկատու	18	31
7	Հարկատու	19	32
8	Հարկատու	20	33
9	Հարկատու	10	34

Հարկատուների ցուցակի համար 2. 2.

«Ազգային գրադարան»

NL0376617

443

ԳԻՆՆ Է 60 ԿՈՊ.

825

P-67